

Univerzita Pardubice

Filosofická fakulta

Zuzana Halamová

**Psychologie náboženství v českých psychologických a
religionistických periodících po roce 1989**

Bakalářská práce

2010

Prohlašuji:

Tuto bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Víta Machálka, Ph. D. a uvedla v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další zdroje.

Byl jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 31. 3. 2010

vlastnoruční podpis autora

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zuzana HALAMOVÁ**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **Psychologie náboženství v českých psychologických
a religionistických periodících po roce 1989**
Zadávací katedra: **Katedra religionistiky a filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude věnována psychologii náboženství, resp. studiím z tohoto oboru, publikovaným v českých psychologických a religionistických periodících. Úvodní kapitola bude stručným uvedením do problematiky psychologie náboženství v českých zemích se zaměřením na období před rokem 1989. Poté studentka ve dvou rozsáhlých kapitolách představí příspěvky věnované tématům z psychologie náboženství nejprve v psychologických časopisech (Československá psychologie, Psychologie dnes) a pak v religionistických časopisech (Religio, Dingir). Studentka vynechá příspěvky týkající se sekt. V závěrečné části vyhodnotí četnost objevování se náboženských témat v psychologických periodících a psychologických témat v religionistických periodících a pokusí se zhodnotit badatelský přínos publikovaných studií, aby tak dospěla k obecnějším závěrům ohledně současného stavu psychologie náboženství v českých zemích.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Čumplová, Vladka. ?V modlitbě poznáte sami sebe?. Psychologie dnes 10.4 (2004):20-21. Kolaříková, Olga. ?Náboženskost T. G. Masaryka z aspektu psychologie?. Religio 2.2. (1994):119-130. Křivohlavý, Jaro. ?Psychologie náboženství?. Československá psychologie 36.1 (1992):33-40. Křivohlavý, Jaro. ?Víra a zdraví?. Dingir 6.4 (2003):138. Michal, Vladimír. ?I ateista se může modlit?. Psychologie dnes 9.6 (2003):20-21. Remeš, Prokop. ?Mentální programování jako průvodní jev nového sektářství?. Religio 2.1 (1994):25-38. Říčan, Pavel. ?K čemu psychologie náboženství?. Československá psychologie 46.4 (2002):358-368. Říčan, Pavel. ?Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům?. Československá psychologie 50.2 (2006):119-137. Říčan, Pavel; Vojtíšek, Zdeněk. ?Odborná pomoc při rozchodu se sektou (Úloha psychologie ve výstupovém poradenství)?. Československá psychologie 43.5 (1999):459-464. Říčan, Pavel; Vojtíšek, Zdeněk. Religionista a psycholog obhlíží českou náboženskou scénu. Československá psychologie 43.1 (1999):73-80. Smékal, Vladimír. ?Předmluva k českému vydání?. In: Holm, Nils G. Úvod do psychologie náboženství. Praha: Portál, 1998, s. 7-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Vít Machálek, Ph.D.
Katedra religionistiky a filosofie

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2009

Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2010

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. ThDr. Ivan Štampach
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce, panu Mgr. Vítu Machálkovi, Ph.D., za jeho cenné rady a připomínky, které mě směřovaly při psaní této práce, za jeho trpělivost a v neposlední řadě i čas, který strávil nad mojí prací.

Abstrakt

Práce bude stručně uvádět články týkajících se psychologie náboženství v psychologických (Československá psychologie, Psychologie dnes) a religionistických periodických (Religio, Dingir) po roce 1989. Příspěvky budou řazeny chronologicky a podle žánrů v rámci jednotlivých periodik. V úvodu bude stručně popsán stav české psychologie náboženství před rokem 1989. Na závěr bude zhodnocen výskyt a přínos představených příspěvků z jednotlivých periodik.

Klíčová slova

psychologie náboženství, psychologie, náboženství, spiritualita

Abstract

This work will shortly present write-ups related to Psychology of Religion in psychology (Czechoslovak psychology, Psychology today) and religious (Religio, Dingir) periodicals after 1989. Stories will be sequenced chronologically and by genre, in terms of each periodical. The situation of Czech Psychology of Religion before 1989 will be shortly described in exordium. Occurrence and asset mentioned stories will be evaluated in closing.

Keywords

Psychology of Religion, Psychology, Religion, Spirituality

Obsah

Úvod	9
1. Psychologie náboženství v českých zemích a její stav před rokem 1989	10
2. Příspěvky z psychologie náboženství v psychologických časopisech	12
2.1. Příspěvky v Československé psychologii z let 1989 – 2009	12
2.2. Příspěvky v Psychologii dnes z let 1995 – 2009	50
3. Příspěvky z psychologie náboženství v religionistických časopisech	61
3.1. Příspěvky v Religiu z let 1993 – 2009	61
3.2. Příspěvky v Dingiru z let 1998 – 2009	63
4. Zhodnocení příspěvků z psychologie náboženství v psychologických a religionistických časopisech po roce 1989	73
Závěr	78
Bibliografie	79

Úvod

Cílem mé práce je představit psychologii náboženství tak, jak je prezentována v psychologických a religionistických časopisech. Zaměřuji se dle zadání až na období po roce 1989. Ve své práci postupně stručně představuji příspěvky ze dvou psychologických časopisů - *Československé psychologie* a *Psychologie dnes* a ze dvou religionistických časopisů - *Religia* a *Dingiru*. Z nichž vždy jeden je ryze odborný (*Československá psychologie*, *Religio*) a druhý populárně naučný (*Psychologie dnes*, *Dingir*). Pro lepší přehlednost jsem je řadila podle žánrů (studie, úvahy a diskuse, recenze, apod.), a v rámci jednotlivých žánrů chronologicky od nejstaršího data. Příspěvky o psychologii náboženství samozřejmě vycházejí i v jiných periodících, ty ale nebyly předmětem mé bakalářské práce.

Vynechala jsem příspěvky týkající se „sekt“. Společně s vedoucím mé bakalářské práce jsme se pro to rozhodli z důvodu, že ve většině příspěvků na toto téma, byl pojem „sekta“ nahlížen pejorativně, a to především v populárně naučných periodících (*Psychologie dnes* a *Dingir*).

Společným cílem psychologie náboženství, psychologie i náboženství je péče o lidskou duši. Předmět psychologie náboženství je sice značně specifický, ale její celkový teoretický obzor je velmi široký. Promítá se do něho mnohé z rozsáhlého a mnohotvárného terénu psychologických věd jako celku. Psychologie náboženství se v našich zemích řadí mezi velmi mladé obory, a proto předpokládám, že odborné práce jsou inspirovány především zahraničními texty.

Pro potřeby mé práce jsem použila z velké části metodu kompilativní, v závěrečné části pak komparativní. Doposud nevznikla v českém prostředí žádná práce mapující příspěvky týkající se psychologie náboženství v odborných i populárně naučných periodících. Věřím, že by moje bakalářská práce mohla být vhodným počátečním rozcestníkem pro zájemce o psychologii náboženství.

1. Psychologie náboženství v českých zemích a její stav před rokem 1989

Tato vědní disciplína byla před rokem 1989 v českých zemích zakázaná a nebyla tudíž systematicky pěstována a rozvíjena. Do roku 1989 nebyla publikována žádná česká vědecká práce zaměřená na téma psychologie náboženství. Objevovaly se pouze práce z pohledu vědeckého ateismu. „Kusé informace o psychologii náboženství najdeme ve studiích z filosofie náboženství (J. Tvrď, F. Linhart), v dílech etnologů (O. Pertold) a jen ojediněle ve studiích teologů (J. Matocha, kardinál J. Beran). V období po roce 1948 se objevovali převážně propagandistické spisky bez valné informační hodnoty nebo výjimečně seriózní práce, avšak s ideologickým důrazem na ateistickou interpretaci tématu (např. D. M. Ugrinovič).“¹ Zmínky o psychologii náboženství jsem našla v knize průkopníka československé religionistiky O. Pertolda – *Základy všeobecné vědy náboženské*². V úvodu se zmiňuje o dvou užitečných nábožensko-psychologických časopisech: *Zeitschrift für Religionspsychologie* a *Archiv für Religionspsychologie*. Dále vyzdvihuje psychologii jako pomocnou vědu náboženskou. „Methoda psychologická jest této části vědy největší oporou, prostupujíc ji skrz naskrz tak, že učenci němečtí pokládají ji za část tzv. psychologie národů (Völkerpsychologie).“³ Filozof J. B. Kozák ve své monografii⁴ pojednává mimo jiné o psychologii bez ducha a psychologii bez duše. Vytýká vědecké psychologii, že nechtěla vidět duchovní dimenzi lidské psychiky. Už T. G. Masaryk⁵ zastával názor, že náboženství je přirozenou lidskou potřebou. Dále bych zmínila příspěvek maďarského sociologa věnujícího se i psychologii M. Tomky⁶ v marxisticky orientovaném sborníku z mezinárodního sympózia z roku 1987. Autor článku poukazuje na nejasné vymezení termínu religiozita, změnu metodologie a nedostatek empirických údajů v marxistické psychologii náboženství. Mezi uvedenými autory bohužel nejsou

¹ Smékal, Vladimír. Předmluva k českému vydání. In: Holm, Nils G. Úvod do psychologie náboženství. Praha, Portál, 1998, s. 7.

² Pertold, Otakar. *Základy všeobecné vědy náboženské*. Kladno, Jaroslav Šnajdra, 1920.

³ Pertold, Otakar. *Základy všeobecné vědy náboženské*. Kladno, Jaroslav Šnajdra, 1920, s. 230.

⁴ Kozák, Jan Blahoslav. *Věda a duch*. Praha, Jan Leichter, 1938.

⁵ Masaryk, Tomáš Garrigue. *V boji o náboženství*. Praha, Čin, 1947, s. 17.

⁶ Tomka, Miklós. Types and Dimensions of Religiosity – and Problems of Measurement. In: Suchánková, Marie. – Hubík, Stanislav (ed.). *Religion and Atheism as Objects of Sociological Research*. Brno, ÚSVS ČSAV, 1987, s. 49-63.

psychologové, a tudíž se jejich práce nedají považovat za vědecké mající valnou hodnotu pro rozvoj oboru.

V *Československé psychologii* před rokem 1989 se také několik příspěvků týkalo role psychologie v náboženství. Studie M. Homoly⁷ má název *Úloha psychologie v současné náboženské propagandě*. Autor má za to, že náboženská propaganda využívá psychologii ke svým cílům, čímž zamezuje překonání náboženství ve všech oborech a cílům komunistické výchovy. Mimo této jedné studie šlo pouze o několik recenzí. Předmětem recenzí byly knihy O. Sisákové - *Filosofické problémy psychologie náboženství*, D. Bakana - *Sigmund Freud and the Jewish Mystical Tradition*, Y. Akishige (ed.): *Psychological Studies on Zen*, H. Jacobse - *Indische Weisheit und Westliche Psychotherapie*, G. Siegmunda - *Rausch and Religion*.

Teprve po listopadu 1989 se začala rozvíjet česká psychologie náboženství. Mezi prvními psychology náboženství bych vyzdvihla přínos slovenského psychologa M. Strížence. M. Stríženec hojně publikuje i dnes.

⁷ Homola, Miloslav. „Úloha psychologie v současné náboženské propagandě“. *Československá psychologie*, 1985, roč. 5, č. 6, s. 495-500. ISSN: 0009-062X.

2. Přehled příspěvků z psychologie náboženství v psychologických časopisech po roce 1989

Na následujících stránkách představuji příspěvky v časopise Československá psychologie a Psychologie dnes. Příspěvky jsou řazeny podle žánrů a dále pak chronologicky od nejstarších.

2.1 Příspěvky v Československé psychologii z let 1989-2009

Československá psychologie vychází 6x ročně od roku 1965 a vydává ji Academia. ISSN tohoto periodika je 0009-062X. Jedná se o odborný psychologický časopis s dlouhou tradicí.

Studie:

Transpersonální psychologie (Pokus o kritický výklad)⁸

Milan Nakonečný

V úvodu autor popisuje za jakých podmínek a v jakém prostředí vznikla transpersonální psychologie. Další kapitola nese název Předmět transpersonální psychologie. Zde se autor odvolává na výčet témat transpersonální psychologie, vymezených jedním z jejích zakladatelů, A. Sutichem. Jmenuje specificky lidské meta-potřeby, kosmické vědomí, vrcholné zážitky, extáze, oblast mystických zkušeností, zážitky numinózního zázraku a další. Dále se odvolává na St. Grofa, který za předmět považuje transpersonální zkušenosti. Třetí kapitola se zabývá epistemologickou hodnotou konceptu rozšířeného vědomí, jako hlavním tématem teorie i praxe transpersonální psychologie. J. C. Lilly i D. Goleman nabádají ke změně paradigmatu v psychologii, protože dnešní model, kdy jen fyzikální danosti jsou považovány za objektivní a vnitřní či osobně prožívané procesy jsou svou povahou nehodnověrné,

⁸ Nakonečný, Milan. „Transpersonální psychologie“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 1, s. 10-22. ISSN: 0009-062X.

obzvláště nelze-li je převést na fyziologická fakta, brání uznání nebo i zkoumání psycho-spirituálních systémů východu. Za těchto okolností nelze po ortodoxní psychologii chtít, aby studovala stavy rozšířeného vědomí a interpretovala je svým konvenčním jazykem. Mezi ortodoxní a transpersonální psychologií existuje nepřekonatelná propast. To, co jedna považuje za skutečné, druhá nikoli, a naopak. Poslední kapitola se zabývá paradigmatem ortodoxní a transpersonální psychologie.

K současné psychologii náboženstva⁹

Michal Stríženec

V úvodu příspěvku se autor zmiňuje o předrevoluční psychologii náboženství. Jmenuje zde práci D. Ugrinoviče *Psychológia náboženstva*, která u nás vyšla v roce 1989. Dále pak marxisticky orientovaný sborník z mezinárodního sympózia roku 1987, z něhož poukazuje především na práci maďarského autora M. Tomku. V další nejrozsáhlejší části této studie se autor zabývá tím, jak je psychologie náboženství prezentována v psychologických lexikonech a encyklopediích. Důležitou otázkou psychologie týkající se náboženství je vztah duše a těla. Podrobněji se zmiňuje o A. Vergotu, který se věnuje přístupu psychologie k náboženským jevům. A. Vergote je zastáncem dynamického názoru, že člověk není náboženský, nýbrž se náboženským stává. Podle A. Vergota by měla psychologie náboženství zkoumat, proč se lidé v daném kulturním kontextu stávají či naopak nestávají věřícími. Rozlišuje zde tři momenty – asimilace minulého, vytvoření harmonie mezi okolním světem a náboženstvím a identifikaci s přejímaným modelem. V poslední části jsou uvedeni další autoři a údaje z mnoha výzkumů. Ze slovenských psychologů zabývajících se psychologií náboženství jsou jmenováni V. Šatura, L. Lencza a J. Křivohlavý.

Psychologie náboženství¹⁰

⁹ Stríženec, Michal. „K současné psychologii náboženstva“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 1, s. 23-31. ISSN: 0009-062X.

Jaro Křivohlavý

V úvodu jsou uvedena tři fakta a tři důvody obhajující psychologii náboženství jako obor. V další části článku jsou vysvětleny klíčové pojmy – přesvědčení, víra, náboženská víra, náboženství, etymologie, psychologie náboženské víry a psychologie náboženství. V následující kapitole je stručně popsán historický vývoj psychologie náboženství od konce 19. století. Poslední kapitola se zabývá současným stavem psychologie náboženství. Velká pozornost je podle J. Křivohlavého věnována především otázce vývoje a zrání víry. Dále se v současnosti věnuje pozornost zkoumání rozdílů mezi lidmi různého náboženského přesvědčení. Co se týká metod psychologie náboženství, je zde uveden Malonyho výčet, který jich uvádí 20. Základní metodou je sledování a rozbor individuálních náboženských zkušeností a prožitků a sledování jejich projevů. Pozornost je směřována především dvěma směry – na skryté a zjevné projevy.

Psychologie náboženství a osobnostní problematika¹¹

Olga Kolaříková

V této studii je věnována pozornost třem tématům na pomezí psychologie náboženství a psychologie osobnosti – náboženskost jako stránka vývoje osobnosti, osobnostní stránka náboženské zkušenosti a typy a dimenze náboženskosti. Kapitola nesoucí název Náboženskost jako stránka vývoje osobnosti se nejprve zabývá periodizací ontogeneze náboženskosti. Podle J. H. Fichtera je zvýšená náboženskost v období dětství, adolescence a stáří. Dále se autorka zabývá konverzí, její prožitkovou stránkou a také hodnotovou přeorientací jako jejím důsledkem. Dále zde autorka pojednává o úrovních náboženské zralosti. Odvolává se na G. W. Allporta, který rozlišoval víru realistickou, kritickou a zralou. V další kapitole se zabývá osobnostní stránkou náboženské zkušenosti. Náboženská zkušenost je zde chápána jako pocit kontaktu s nadpřirozenou skutečností. Náboženská zkušenost se zkoumá pomocí

¹⁰ Křivohlavý, Jaro. „Psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 1, s. 33-40. ISSN: 0009-062X.

¹¹ Kolaříková, Olga. „Psychologie náboženství a osobnostní problematika“. *Československá psychologie*, 1996, roč. 40, č. 4, s. 293-303. ISSN: 0009-062X.

dotazníků se speciální stupnicí s položkami týkajícími se mystických zážitků. Může se zkoumat také pomocí výpovědí konkrétních osob o svém neobvyklém prožitku. Náboženská zkušenost může být navozena i drogami či psychofarmaky. Autorka ještě v závěru kapitoly poznamenává, že se zde pojednávalo o náboženské zkušenosti v křesťanském kontextu. Další kapitola pojednává o typech a dimenzích náboženskosti. Autorka zde uvádí U. Manna, který uplatňoval jungovskou koncepci extravertnosti a introvertnosti. Dále J. L. Francise a T. N. Robinsona, kteří vycházejí z eysenckovské koncepce extraverze a introverze. Důležitá je ještě jiná stránka náboženskosti, nazvaná hledání. Jde o to být otevřen dialogu o existenciálních otázkách, jako jsou vztahy k jiným lidem, smysl života, neodvratitelnost smrti, atd. Důležité je tu hledání otázek, jejich kladení, přemýšlení o nich. Odpovědi nejsou příliš důležité. Stupnice hledání má pracovní název interakční.

K otázke zisťovania religiozity pomocou dotazníkov a škál¹²

Michal Stríženeč

Autor této studie stručně popisuje nejznámější dotazníky a škály, používané ke zkoumání religiozity. Jako první je zde zmíněn G.W. Allport a jeho bipolární dimenze náboženské orientace (IE) – intrinsic x extrinsic. Výsledkem jeho zkoumání je, že jedinci s náboženskou orientací extrinsic používají náboženství pro svoje cíle, z náboženské doktríny přijímají jen to, co se jim hodí k dosažení cíle a bohoslužeb se zúčastňují nesystematicky. Oproti tomu pro jedince s náboženskou orientací intrinsic je náboženství jejich cílem, zúčastňují se pravidelně bohoslužeb, projevují lásku k bližnímu, náboženství ovlivňuje celý jejich život. Jsou zde jmenováni další autoři, kteří dotazníky a škály dále rozvíjeli - J. R. Feagin, L.A. Kirkpatrick, J. M. Ross, R. L. Gorsuch, G. D. Venable, R. O. Allen, B. Spilka, D. Batson, W. L. Ventis, S. G. McFarland, B. Hunsberger, J. M. Deusinger, K. I. Pargament, K. Petersen a S. Glaz.

¹² Stríženeč, Michal. „K otázke zisťovania religiozity pomocou dotazníkov a škál“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 5, s. 410-413. ISSN: 0009-062X.

Niektoré trendy rozvoja psychológie náboženstva¹³

Michal Stríženec

Psychologie náboženství je hraniční disciplínou v psychologii. Dochází zde k průniku náboženství a vědy. V psychologii náboženství se uplatňuje tzv. princip vyloučení absolutna, tzn. že psychologie náboženství není oprávněna dokazovat ani popírat existenci Boha. Autor studie zmiňuje P. Hefnera, který vymezil 6 přístupů k chápání průniku náboženství a vědy. Za moderní přístup označuje překládání náboženské moudrosti do jazyka vědy. Za postmoderní přístup označuje konstruování nových mýtů založených na vědě (např. New age), a také vytváření nové metafyziky pro vědecké poznatky. Jako kritické hledisko označuje přístup, kde náboženství vyjadřuje poznatky stojící mezi tím, co můžeme poznat a transcendentální realitou. Za tradiční konstruktivistické hledisko považuje snahu interpretovat vědecké poznatky tradičními teologickými pojmy. M. Stríženec považuje za důležité rozvíjet psychologii náboženství, zejména proto, že se v třetím tisíciletí očekává renesance duchovního života. D.M. Wulff požaduje zahrnutí do psychologie náboženství i princip transcendentna. Problémem bývá rozlišení religiozity od spirituality. Například podle Tloczynského a dalších se religiozita týká udržování předsvědčení a rituálů v organizované církvi, kdežto spiritualita je osobní, individuální uvědomění si transcendence, hodnotová orientace vzhledem k sobě, k jiným lidem, přírodě a absolutnu. Za plodnou autor považuje spolupráci psychologie náboženství s psychologií zdraví, klinickou psychologií, a psychoterapií.

Pastorální psychologie¹⁴

Ivan Ryšavý

¹³ Stríženec, Michal. „Niektoré trendy rozvoja psychológie náboženstva“. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 2, s. 119-122. ISSN: 0009-062X.

¹⁴ Ryšavý, Ivan. „Pastorální psychologie“. *Československá psychologie*, 2000, roč. 44, č. 4, s. 365-371. ISSN: 0009-062X.

V úvodu je pojednáváno o základních rysech pastorální psychologie. O definici pastorální psychologie nepanuje širší konsensus, zatímco o její praktické aplikaci, pastorálním poradenství, ano. Jde o využívání poznatků z teologie a behaviorálních věd při práci s jednotlivci, páry, skupinami a rodinami, s cílem dosažení celostnosti a zdraví. Je to obdoba křesťanského psychologického poradenství, nevázaná tolik na křesťanský světonázor. Dále autor popisuje historický vývoj pastorálního poradenství od 20. let 20. st. do konce 20. st. V Severní Americe a téměř celé Evropě je pastorální poradenství spojeno s křesťanstvím. Na rozdíl od biblického poradenství, nepředkládá návody k jednání, odvozené z doslovného znění Bible. Náboženské symboly klientovi nabízí, aby mu pomohli poznat a nově uchopit svoji životní situaci. Autor v této souvislosti uvádí několik příkladů z praxe pro lepší pochopení užívání křesťanských symbolů.

Psychologické aspekty spirituality¹⁵

Michal Stríženec

První kapitola se zabývá rozdíly mezi pojmem spiritualita a religiozita. Religiozitou se zde chápe osobní kladný vztah k náboženství (Bohu), držení se určitých přesvědčení a rituálů organizované náboženské instituce. Spiritualita je oproti tomu chápána jako způsob života člověka s charakteristickým vztahem k sobě, ostatním lidem, přírodě a transcendentnu. Spiritualita i religiozita jsou orientované na absolutno, ale spiritualita je více individuální, osobní a zkušenostní a religiozita více dogmatická a kolektivní. Další kapitola se zabývá současným chápáním spirituality. Autor článku poukazuje na pokles důvěry v náboženství, ale zvýšený zájem o spiritualitu v posledních letech. Od 5. st. se v různých obdobích termínem spiritualita chápali různé věci. Dnes se jí rozumí přirozený proces, který se podobá tělesnému růstu. V současné době často chybí konkrétní transcendentní objekt stojící mimo Já. Život se neřídí požadavky Ducha svatého, nýbrž možnostmi lidského ducha. Je zde uváděno několik autorů, kteří se zabývají zkoumáním spirituality (charakteristiky spirituality, dělení spirituality, dotazníky ke zjišťování spirituality). Z českých a slovenských autorů tu jsou

¹⁵ Stríženec, Michal. „Psychologické aspekty spirituality“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 2, s. 118-125. ISSN: 0009-062X.

jmenováni K. Balcar, J. Krivohlavý a P. Halama, V. Smékal, E. Komárik a L. Košč. Spirituality rozebírá i P. M. Socha. Podle něj je spiritualita jádrem religiozity, avšak přesahuje ji. Z psychologických směrů se spiritualitou zabývá hlavně transpersonální psychologie. Z novějších monografií o spiritualitě je zde uveden překlad sborníku Jung a křesťanská spiritualita. V tomto sborníku se upozorňuje, aby nebyla spiritualita redukována na psychologii ani oddělována od psychologie.

Svědkové Jehovovi – psychologické aspekty členství a odchodu ze skupiny¹⁶

Lukáš Humpl

Tento příspěvek nevznikl kvůli tomu, že by snad svědkové Jehovovi (dále SJ) byli zvláště společensky nebezpečným hnutím, nýbrž z důvodu jejich početného zastoupení v populaci a předpokladu, že počet členů bude, díky jejich horlivé kazatelské a misijní činnosti, dále růst. Stávají se pacienti v nemocnicích, psychiatrických léčebnách či psychologických poradnách, a aby bylo možné SJ úspěšně pomoci, musejí lékaři (psychologové, psychiatři atd.) znát alespoň základní informace o jejich víře, způsobu života, problémech ve společenství, postojích apod. L. Humpl zde načrtává obecnou charakteristiku SJ a dále pak samotné výzkumné šetření. Výzkumu se účastnilo 101 respondentů (53 mužů a 48 žen), bývalých členů Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi v ČR. Výsledky jsou řazeny do 4 kapitol, podle zkoumaného životního období respondentů – období předcházející členství ve skupině, období aktivního členství, období pochybností, období po odchodu ze skupiny. Autor došel k následujícím psychologickým aspektům působení SJ, které považuje za sektářské a psychicky manipulující: autoritářský styl vedení, neschopnost přiznat chybu, opoziční postoj, řada zákonů, jedinečnost, emotivní manipulace, pocit pronásledování, konformita, vyžadovaná poslušnost, řízené informace, chování, myšlení i emoce.

Škály spirituality¹⁷

¹⁶ Humpl, Lukáš. „Svědkové Jehovovi – psychologické aspekty členství a odchodu ze skupiny“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 4, s. 323-339. ISSN: 0009-062X.

Michal Stríženec

V této studii autor popisuje některé zahraniční dotazníky a škály ke zjišťování spirituality. Škály se zaměřují na specifické dimenze spirituality, jako jsou zkušenosti, intenzivní zážitky, duševní pohoda, kognitivní orientace, apod. Prudký rozvoj zkoumání spirituality začal v letech 1980 – 1990. Jsou zde stručně popsány škály J. D. Kasse, M. S. Saura a W. G. Saura, R. W. Hooda Jr., C. W. Ellisona, T. W. Halla a K. Edwardse, D. A. MacDonalda, R. L. Piedmonta, R. A. Emmonse a dalších. Stríženec vyzdvihuje klady, ale i zápory uváděných škál. Z výzkumů vyplývá, že vztah ke spiritualitě souvisí se širokým rozsahem psychosociálního fungování jedince. Je zdůrazněn multidimenzionální přístup ke spiritualitě a přihlídnutí k specifickým podmínkám.

Spiritualita českých vysokoškoláků – faktorově analytická sonda¹⁸

Pavel Říčan, Pavlína Janošová

Autoři této studie předložili 108 studentům vysokých škol dotazník o 30 položkách. Jak je známo, v naší zemi je opravdu velmi vysoká míra sekularizace a ne jinak je tomu u vysokoškoláků, proto jsou v dotazníku co nejméně používána slova úzce spjatá s křesťanským učením, rituály, obyčeji a institucemi. Oproti tomu orientální náboženství a přírodní spiritualita je oblíbená, a proto je tato tematika v otázkách obsažena. Položky byly rozděleny podle 3 faktorů: pohanská eko-spiritualita, prožitek transcendingící sounáležitosti a faktor transcendentálně mystický. První dva faktory, se kterými se zde setkáváme, nejsou ve faktorových studiích běžné. Podle autorů je to tím, že tyto aspekty nepovažují anglosaští autoři za významnou součást spirituality. Třetí faktor je ze všech nejbližší základům monoteistických tradic a s jeho analogiemi se nejvíce setkáváme v dotaznících zahraničních autorů.

¹⁷ Stríženec, Michal. „Škály spirituality“. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 6, s. 548-553. ISSN: 0009-062X.

¹⁸ Říčan, Pavel - Janošová, Pavlína. „Spiritualita českých vysokoškoláků – faktorově analytická sonda“. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 2, s. 97-106. ISSN: 0009-062X.

Psychologické aspekty náboženskej konverzie¹⁹

Peter Halama

Autor této studie zmiňuje nejprve historický a společenský fenomén konverze, její vymezení v rámci psychologie náboženství. Dále zmiňuje klasické přístupy k problematice náboženské konverze G. S. Halla, E. Starbucka, W. Jamese, S. Freuda, C. G. Junga a G. W. Allporta. Další kapitola se zabývá novějšími psychologickými přístupy. Jsou zde jmenovány přístupy inspirující se kognitivní psychologií a neuropsychologií, s důrazem na teorii připoutání se, zvládnání krizí, sociální aspekty (donucování), apod. Dále je zde probrána otázka věku konvertitů. Nečastěji k tomuto jevu dochází v období adolescence. Autor rozlišuje konverzi intelektuální, mystickou, experimentální, afektivní, sociálního tlaku, časového trvání, stupně afektivního nabuzení, afektivního obsahu zážitků a prvotního přesvědčení nebo chování. Dále autor uvádí různá stádia konverze s odvoláním na H. Clarka, J. Tippetta a nakonec L. Ramba. L. Rambo uvádí 7 stádií – kontext, krize, hledání, kontakt, interakce, závazek a následky. Jednotlivé fáze se mohou prolínat a nemusejí jít striktně jedna po druhé. Na závěr se zabývá metodologickými problémy při zkoumání náboženské konverze a několika dalšími výzkumy týkajícími se konverze.

Dovedně zvládnutá přítomnost přináší příjemnou budoucnost: sociální reprezentace smrti na Srí Lance u theravádových mnichů a jejich odpůrců²⁰

Roman Hytych

Autor nejprve uvádí ve stručnosti pojetí sociálních reprezentací S. Moscoviciho a W. Wagnera, z nichž dále vychází. Zmiňuje také český výzkum, prováděný pracovníky onkologického oddělení. Pro svou práci zvolil terénní výzkum s hlavním

¹⁹ Halama, Peter. „Psychologické aspekty náboženskej konverzie“. *Československá psychologie*, 2005, roč. 49, č. 1, s. 34-52. ISSN: 0009-062X.

²⁰ Hytych, Roman. „Dovedně zvládnutá přítomnost přináší příjemnou budoucnost: sociální reprezentace smrti na Srí Lance u theravádových mnichů a jejich odpůrců“. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 3, s. 273-284. ISSN: 0009-062X.

důrazem na rozhovory s respondenty. Došel k zjištění, že typy představ nejsou formované příslušností k sociální skupině (mnich či laik). Zkoumal 26 respondentů, z nichž 4 měli české občanství. Zaznamenal následující skutečnosti u populace na Srí Lance: problematika smrti je sdílena, je součástí každodenního života, zásobárna vědění o fenoménu smrti je nezpochybnitelně vázána na Buddhovo učení, trénované dovednosti „jak na to“ se uplatňují v každodenním životě, smrt je oproti životu jistá, co jednou vzniklo, taky zanikne, ke šťastnému životu je potřeba etické jednání, smrt je okamžikem znovunastávání (příští život). Respondenti zmiňovali, že trénování pochopení jejich vlastních teoretických i praktických úkonů během života je strategií zvládání pro okamžik smrti, a to ze dvou důvodů: „mám čistý stůl“, a proto mě v okamžiku smrti pravděpodobně nic nepřekvapí a zásobárna takto nastřádaných vzpomínek mi bude zdrojem radosti a síly v okamžiku smrti. Kdo co natrénuje, to také může užívat při zvládání každodenních situací a záleží na každém, jak k tomu přistoupí. V závěru autor poukazuje na možnost inspirace i v jiné kultuře, než jen v té kde vznikla, a také na současný evropský trend, kdy se lidé tváří, jako by se jich smrt netýkala.

Spiritualita jako klíč k lidským vztahům²¹

Pavel Říčan

V úvodu se autor zabývá tím, jak se vůbec pojem spiritualita do psychologie náboženství dostal. Ještě před 15 lety byl jeho význam dosti nejasný a o jeho užitečnosti v psychologických výzkumech se pochybovalo. Před koncem století se již pojem spiritualita vyskytoval v mnohé odborné literatuře, kde hrál ústřední úlohu. Význam slova duch (lat. spiritus) se postupně oprostoval od teologického vlivu a začal se používat k vyjádření zcela jasných myšlenek. Pro vznik psychologického pojmu spirituality byla klíčová sekularizace a tzv. hledači. Autor dále podrobuje analýze významy pojmů spiritualita versus náboženství. Tento postoj vystihuje slogan: „Náboženství ne, ale duchovní život ano!“ Náboženství asociuje něco špatného, zastaralého a spiritualita něco nadčasového. Dá se hovořit o idealizaci spirituality.

²¹ Říčan, Pavel. „Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům“. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 2, s. 119-137. ISSN: 0009-062X.

Obzvláště populární je pojem nenáboženské spirituality. Jak se spiritualita uplatňuje ve výzkumech, tudíž co konkrétního je jí označováno, v jaké kvalitě a kvantitě se vyskytuje, lze nejlépe vyčíst z dotazníků. Autor zmiňuje některé dotazníky zahraničních autorů (např. R. W. Hood, R. Piedmont, A. MacDonald, G. T. Reker) a také Pražský dotazník spirituality, jehož autory jsou P. Říčan a P. Janošová. Dále se autor pokouší zmapovat, jakou úlohu hraje spiritualita v celku osobnosti. Zmíněn je zde např. R. Piedmont – spiritualita jako „Big Sixth“, A. Maslow – transcendence jako vrchol potřeb, C. G. Jung a V. E. Frankl – spirituální potřeba smyslu. V závěru studie je připomenut vliv spirituality na vztahy k jiným lidem, a že i vztahy sami mohou mít spirituální hodnotu (např. okouzlení, úcta, intimita, soucit).

Test spirituální citlivosti²²

Pavel Říčan, Pavlína Janošová, Jan Tyl

Na rozdíl od jiných dotazníků, které jsou založeny na verbálních metodách, je zde předkládaný dotazník založen na obrázcích a na pocitech, které tyto obrázky u respondentů vyvolávali. Zvolili 11 obrazů, z nichž některé měli evokovat pocity spojené se spirituálními prožitky, některé tvořili víceméně neutrální pozadí. Dále zvolili 21 výrazů pro pocity, z nichž některé jsou charakteristické pro spirituální prožívání a jiné nikoli. Test byl předložen 97 vysokoškolákům (75 žen, 22 mužů, průměrný věk 23,2 let, 85 studentů humanitních oborů a 12 studentů ČVÚT). Pomocí faktorové analýzy vybrali autoři 4 faktory: radostnou spiritualitu, křesťansky laděnou spiritualitu naděje a lásky, spiritualitu jako numinósní úctu a pokoru, poslední faktor v sobě seskupoval záporně laděné pocity vzdoru a odmítání. Zmíněné faktory jsou porovnány s Pražským dotazníkem spirituality.

Diskuse a úvahy:

²² Říčan, Pavel - Janošová, Pavlína – Tyl, Jan. „Test spirituální citlivosti“. *Československá psychologie*, 2007, roč. 51, č. 2, s. 153-160. ISSN: 0009-062X.

Psychoterapie a duchovní péče²³

Jaro Křivohlavý

Nejprve autor uvádí několik termínů, jimiž je označována duchovní péče (např. pastorální péče, péče o duši, duchovní vedení). Je uvedeno několik definic duchovní péče a možností chápání termínu „duchovní potřeba“. Duchovní péče je založena na naslouchání a porozumění, druhým krokem je duchovní vedení, které směřuje k duchovnímu zrání. Jsou zde zmíněny příklady 3 dimenzí, v nichž probíhá duchovní zrání: míti - býti, pýcha - pokora, soběstřednost - transcendence osobních zájmů. Za minulého režimu nebyla spolupráce mezi duchovní péčí a psychoterapií možná. Tento příspěvek si klade za cíl podnítit diskusi o vzájemném vztahu duchovní péče a psychoterapie.

Psychologie, psychoterapie a náboženství²⁴

David T. Benner, přeložil Jaro Křivohlavý

V úvodu autor popisuje konflikty a nedorozumění, které jsou přítomná ve vztahu psychologie a náboženství. Podle autora jádro problému tkví v rozdílné řeči těchto dvou disciplín. Situaci nepomohl ani fakt, že jak psychologové, tak teologové překračovali svými výpověďmi kompetence svého oboru. Je zde zmíněn S. Freud a vážné problémy jeho práce na téma náboženství. Jedním z nich je fakt, že jeho psaní o náboženství nevykazuje žádné znaky objektivit. S. Freud se snažil obhájit své vlastní přesvědčení. Zavrhl jakoukoli pozitivní úlohu náboženství při zvládnání krizových situací apod. Nicméně S. Freud významně přispěl k hlubšímu porozumění náboženské zkušenosti hlavně tím, že předjímal vývoj toho, čemu dnes říkáme teorie vytváření vztahů k věcem (i lidem). Dále autor srovnává psychoterapii a náboženství. Poukazuje na užitečnost obou pro jednotlivce i celou společnost. Perspektivy obou jsou odlišné, ale zároveň

²³ Křivohlavý, Jaro. „Psychoterapie a duchovní péče“. *Československá psychologie*, 1993, roč. 37, č. 6, s. 549-551. ISSN: 0009-062X.

²⁴ Benner, T. D. Přel. Jaro Křivohlavý. „Psychologie, psychoterapie a náboženství“. *Československá psychologie*, 1994, roč. 38, č. 4, s. 356-364. ISSN: 0009-062X.

spolu spjaté. Psychoterapie se snaží o porozumění struktury bytí, zatímco teologie se snaží o porozumění smyslu bytí.

Možnosti spirituální psychologie²⁵

Bohumír Janát

Tento příspěvek je zamyšlením nad knihou H. J. M. Nouwena *Naslouchal jsem tichu*. Henri Nouwen napsal tuto knihu v 42 letech, když prožil zkušenost krize identity. Stál před dilematem být úspěšným profesorem či pravdivým člověkem. Strávil sedm měsíců v klášterní komunitě v opatství Gethsemani v Kentucky, kam byl přizván Johnem Eudesem Bambergerem. V knize popisuje svou cestu duchovní proměny formou deníku i návrat zpátky na akademickou půdu. Nouwen zakusil účinnost tří principů řádu sv. Benedikta z Nursie (liturgie-duchovní studium-manuální práce). V jeho popisu je patrný přechod od egocentrismu k empatii. Nouwen svůj pobyt v závěru knihy popisuje jako jednu z vrcholných životních epizod. Linie spirituální psychologie se táhne celou knihou. Henri Nouwen pečlivě zdůvodňuje svou orientaci k niterným tématům lidské spirituality a varuje před převahou objektivistického, technického zaměření současné západní civilizace, jejímž požadavkem je osobní úspěšnost a sebeprosazení.

Religiozita v psychologii²⁶

Jiří Bauer

V úvodu tohoto příspěvku autor popisuje postoje k religiozitě významných psychoanalytiků a terapeutů - S. Freud, C. G. Jung, E. Fromm. Dále je rozebrána etymologie termínu religiozita. Autor se také zabývá specifiky religiozních lidí, jakými

²⁵ Janát, Bohumír. „Možnosti spirituální psychologie“. *Československá psychologie*, 1996, roč. 40, č. 2, s. 168-172. ISSN: 0009-062X.

²⁶ Bauer, Jiří. „Religiozita v psychologii“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 5, s. 466-471. ISSN: 0009-062X.

jsou modlitba, religiózní zkušenost, meditace a náboženská víra, a jejich vlivem na lidskou psychiku. V této souvislosti je zmiňován J. Murphy, J. Křivohlavý, V. Šatura, W. James a další. Cílem tohoto příspěvku je ukázat na spjatost religiozity a psychologie a na její vliv na lidskou psychiku. V závěru autor uvádí důvody, proč je třeba věnovat religiozitě v psychologii větší míru pozornosti.

Špecifiká kresťanského psychologického poradenstva v anglosaských krajinách²⁷

Eva Klčovanská

V úvodu jsou vyjmenované významné světové asociace, odborné časopisy a autoři zabývající se křesťanským psychologickým poradenstvím. Dále jsou uvedeny charakteristiky světonázoru, jako toho, co dělá psychologické poradenství křesťanským. Poradce si musí uvědomovat svůj světonázor i světonázor svého klienta, jinak hrozí, že svoje poradenství postaví na předpokladech, hodnotách, technikách a cílech, které si budou navzájem protiřečit. Křesťanští psychologičtí poradci většinou věří v Boha, v Boží odpuštění, autoritu Písma a realitu hříchu. Křesťanští poradci jdou dále než jejich sekulární kolegové. Podporují duchovní růst klienta, povzbuzují jej k vyznání hříchu a modelují jeho životní styl postavený na křesťanském učení. Používají mimo jiné také křesťanské techniky (např. společná modlitba, rozebírání textů z Bible a jejich aplikace na klientův problém). Modelem ideálního poradce je zde osobnost Ježíše Krista.

Religionista a psycholog obhlížejí českou náboženskou scénu²⁸

Pavel Říčan, Zdeněk Vojtíšek

V úvodu je zdůrazněna potřeba vzájemné spolupráce psychologie a religionistiky. Autorem kapitoly o české náboženské scéně je Z. Vojtíšek. Česká

²⁷ Klčovanská, Eva. „Špecifiká kresťanského psychologického poradenstva v anglosaských krajinách“. *Československá psychologie*, 1998, roč. 42, č. 2, s. 178-182. ISSN: 0009-062X.

²⁸ Vojtíšek, Zdeněk - Říčan, Pavel. „Religionista a psycholog obhlížejí českou náboženskou scénu“. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 1, s. 73-80. ISSN: 0009-062X.

náboženská scéna se podle něj nijak zvlášť neliší od jiných západních demokratických zemí. Našimi specifiky jsou: oslabení zájmu o tradiční náboženství, enormní sekularizace a s ní spojené odmítání náboženských projevů vůbec a naopak silná tendence k implicitním náboženstvím. Ale ani implicitní formy náboženství u nás nezaznamenávají takovou oblibu jako na Západě. Úspěch slaví převážně ty náboženské skupiny, které nenápadně uspokojí přirozenou lidskou potřebu religiozity, aniž by sekularizovaného člověka vystrašili zjevnou náboženskou podobou. Mezi nejoblíbenější patří málo svázané kruhy přátel buddhismu a hinduismu, různé esoterické tradice a také ty skupiny, které se sami jako náboženství nechápou (např. New Age). Z. Vojtíšek nepředpokládá další ústup vlivu tradičních náboženství. Co vede převážně současné mladé lidi, k preferování náboženských skupin popsaných Z. Vojtíškem, popisuje P. Říčan. Zdůrazňuje lidskou potřebu silných emočních zážitků, potřebu pospolitosti ve skupině, potřebu jednoznačného vidění světa a úlohy člověka v něm a také potřebu změny.

K čemu psychologie náboženství²⁹

Pavel Říčan

V úvodu autor popisuje historický vývoj oboru. Od velkého rozmachu na počátku 20. st., kdy byla psychologie náboženství vítána jak liberální teologií, tak i v psychologické obci, přes stagnaci či dokonce úpadek od první čtvrtiny 20. st., kdy psychologii ovládl behaviorismus, který ji zbavil jejího velice důležitého předmětu - náboženského prožitku a kdy se psychologové začali otázkám náboženství vyhýbat, po oživení v druhé polovině 20. st. Autor zasazuje psychologii náboženství do pomyslné mapy vědních oborů, s kterými souvisí – jako součást psychologie (sociální, vývojové, psychologie osobnosti a psychopatologie), religionistiky (sociální psychologie náboženství, psychohistorie, etnografie náboženství, komparatistika, fenomenologie náboženství, transkulturní psychologie náboženství a filosofie náboženství) a teologií (náboženská psychologie). V další kapitole se uvádí důvody, díky kterým dochází od

²⁹Říčan, Pavel. „K čemu psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 4, s. 358-368. ISSN: 0009-062X.

druhé poloviny 20. st. k obratu. Těmi důvody jsou selhání ateismu, nový respekt k náboženství (nová religiozita a s ní spojené pronikání náboženství do psychologie) a náboženský pluralismus a privatizace. V oživeném zájmu o náboženství vidí P. Říčan šanci pro novou psychologii. Sekularizace a s ní spojené protináboženské hnutí je pro psychologii pozoruhodným fenoménem zejména v praktickém poznávání osobnosti. V závěru autor uvádí Jungovu hypotézu, že odnáboženštění křesťanských zemí povede k obrodě nového náboženství na kvalitativně vyšší úrovni. Pokud tomu tak bude, pak je možné, že současná pestrá náboženská scéna je zárodek nové, dosud neznámé religiozity. V tomto případě autor uvažuje o hlubinné psychologii jako o oboru, který by měl jako první rozpoznat její projevy.

Budeme zist'ovat' spirituálnu inteligenciu?³⁰

Michal Stríženec

V úvodu příspěvku autor poukazuje na nejasné vymezení pojmu spirituální inteligence. Dále popisuje dřívější přístupy k spirituální inteligenci. Uvádí H. Gardnera, který vymezil původně 7 inteligencí a polemizoval i o nějaké formě duchovní inteligence. Nejzrozsáhlejší diskusi vyvolal R. A. Emmons, který předpokládal existenci spirituální inteligence. M. Stríženec dále popisuje přístupy L. L. Lapierra, D. M. Wullfa, P. Sochy, F. Vaughanové, F. MacHovce, P. Říčana a dalších. Následující kapitola se zabývá empirickými výzkumy spirituální inteligence a příbuzných jevů. Jmenuje zde několik autorů významných škál, jako např. D. A. MacDonald, R. L. Piedmont, R. A. Emmons, G. T. Reker, P. Říčan a F. MacHovec. V závěru je konstatováno, že pojem spirituální inteligence není dostatečně vymezen, což dokazuje výčet značně odlišných přístupů. Důvodem je podle autora neostrá hranice mezi spiritualitou a religiozitou, nedostatečně prozkoumaná sekulární spiritualita, obtížné hledání validních metod, které by nezkoumaly pouze kognitivní aspekty spirituality, chybějící teoretické základy umožňující její odlišení od ostatních inteligencí. Přesto mohou dnes známé škály přispět k lepšímu pochopení fungování spirituality v lidském životě.

³⁰ Stríženec, Michal. „Budeme zist'ovat' spirituálnu inteligenciu?“. *Československá psychologie*, 2005, roč. 49, č. 4, s. 367-373. ISSN: 0009-062X.

Základ spirituality ve vztazích raného dětství: psychoanalytická perspektiva³¹

Pavel Říčan, Jana Kocourková

V úvodu autoři zmiňují problematiku definování pojmu spiritualita v psychologii. Pro své účely vycházejí z definice spirituality jako překročení všední, profánní zkušenosti a jednání. V této perspektivě se jim jeví vztahy raného dětství jako nejpřirozenější předmět zájmu při studiu vývoje spirituality. Dále je uvedeno Freudovo pojetí náboženství vycházející z oidipovského komplexu. Vytýkají mu, že se nezabýval také vztahem k matce. Autoři dále uvádějí názory Freudových nástupců, kteří jeho pojetí doplnili o mateřskou sféru s primitivnějšími objektivními vztahy. Zmiňují zde názory I. Suttieho, E. H. Eriksona, M. Kleinové, D. Winnicotta, A. M. Rizzutové, O. F. Kernberga a dalších. V závěru jsou uvedeny praktické důsledky jejich názorů. Psychoterapeut by podle autorů této úvahy neměl vidět v každém projevu spirituality a religiozity pouhou neschopnou obranu organismu. Měl by rozlišovat mezi obrannou a autentickou spiritualitou, chovat respekt k iracionalitě sám u sebe, klást důraz na kultivaci fantazie dítěte a být otevřený ve výchově i psychoterapii.

Spiritualita jako význačný lidský motivační faktor³²

Kenneth I. Pargament, přeložil Jaro Křivohlavý

První dokladem toho, že spiritualita je zvláštním druhem motivace, je podle autora dětská tendence považovat něco za posvátné. I současný výzkum naznačuje, že děti se rodí s přirozeným sklonem k prožívání duchovních zkušeností. V průběhu zrání osobnosti se spiritualita zbavuje přídavných motivačních sil (strach, tužby,...) a vyvíjí

³¹ Říčan, Pavel - Kocourková, Jana. „Základ spirituality ve vztazích raného dětství: psychoanalytická perspektiva“. *Československá psychologie*, 2008, roč. 52, č. 1, s. 90-100. ISSN: 0009-062X.

³² Pargament, I. Kenneth. Přel. Jaro Křivohlavý. „Spiritualita jako význačný lidský motivační faktor. Důsledky pro psychologický výzkum a praxi“. *Československá psychologie*, 2008, roč. 52, č. 5, s. 521-526. ISSN: 0009-062X.

se v autonomní spiritualitu. V této souvislosti autor zmiňuje pojetí R. Emmonse. Další kapitola se zabývá důsledky spirituální motivace. Jmenováno je vynakládání značné energie do hledání posvátného, snaha ochránit to, co chápeme jako posvátné. Posvátné člověka fascinuje a je tudíž zdrojem emocí, posvátné je zdrojem síly, která člověku pomáhá v těžkých životních situacích. V neposlední řadě má výzkum spirituality důsledky v psychologické praxi (např. poruchy příjmu potravy, manželské neshody, závažná duševní onemocnění, deprese a úzkosti i fyzické nemoci). V závěru autor uvádí vyvstávající problematické otázky. Jak je možno poznatky aplikovat i na jiné kulturní prostředí? Jakým způsobem vycvičit kompetentního psychoterapeuta? Na které etické momenty je třeba si dát v této oblasti pozor? K. I. Pargament konstatuje, že dnes hraje spiritualita v psychologii podstatnou roli a dá se říci, že psychologie se vrací k tomu, co leželo v hlavě jejím zakladatelům.

Náboženská či existenciální hlediska: spiritualita jako „most přes rozbouřené vody“³³

Ulrike Popp-Baier, přeložila Ivana Havlová

V úvodu je pospán vývoj názorů na spiritualitu od 19. st. po současnost. Autor zde uvádí 4 možné směry chápání spirituality. Prvním je odlišování spirituality od náboženství s ohledem na osobní charakter (x institucionální charakter), dynamické (x statické), vnitřní (x vnější), nekonvenční (x konvenční), zkušenost citu (x zkušenost poznání), apod. K tomuto směru řadí Dillona a Winka, P. Heelase, L. Woodheada. Zmíněni jsou zde i kritici tohoto přístupu, kteří tuto úzkou terminologii kritizovali – K. I. Pargament, B. J. Zinnbauer a K. I. Scott. Druhým směrem je chápání spirituality a náboženství na základě jejich vztahu k posvátnu. V tomto případě je problematický už sám pojem posvátna, na což upozorňuje S. Guthrie, D. M. Wuff a D. Hervieu-Léger. Třetí směr zdůrazňuje vnitřní spirituální život. Podle R. Hooda by mohla být postmoderní spiritualita chápána jako postmoderní forma klasického mysticismu. V těchto třech přístupech vidí autor závažné nedostatky – jejich důraz na niternost

³³ Popp-Baier, Ulrike. Přel. Ivana Havlová. „Náboženská či existenciální hlediska: Spiritualita jako „most přes rozbouřené vody““. *Československá psychologie*, 2009, roč. 53, č. 2, s. 193-201. ISSN: 0009-062X.

podporuje karteziánský dualismus duše a těla, hodnotící srovnávání „dobré spirituality“ a „špatného náboženství“. Poslední přístup spojuje spiritualitu se smyslem života. V této souvislosti jsou zmiňováni H. Stifoss-Hanssen a R. A. Tanyi. Ani tento přístup nepovažuje U. Popp-Baier za šťastný, neboť narušuje těm, kteří se zabývají existenciálními otázkami, vnímání sebe sama. U. Popp-Baier vůbec nedoporučuje zahrnutí pojmu spiritualita do analytického slovníku psychologie. Podle něj by psychologie měla zkoumat osobní chápání náboženství a spirituality v souvislosti se způsoby, jimiž se lidé vyrovnávají s existenciálními otázkami.

Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality³⁴

Jacob. A. Belzen, přeložil Jaro Křivohlavý

Autor se v tomto příspěvku zabývá cílem a účelem, možnostmi a omezeními psychologického studia spirituality s ohledem na podmínky. I když se psychologie snaží zkoumat spiritualitu tak vědecky, jak je to jen možné, přesto je její hodnocení vždy úzce svázané s hodnotami, které jsou psychologii cizí. Kvůli své snaze o neutralnost se psychologie nemůže snažit o definování spirituality. V další kapitole se autor zabývá tím, jaký druh psychologie je třeba ke studiu spirituality. Odlišuje dva přístupy. První se soustředí na zkoumání konkrétních lidí, jejich chování, jednání a zkušenosti. Druhý se soustředí na výsledky jejich chování, jednání a zkušenosti. Mnoho výzkumů psychologie náboženství není ničím jiným než aplikováním běžných psychologických výzkumů na religiozní lidi. V tomto případě psychologie náboženství nepřichází s vlastním poznáním tajů lidské psychiky, ale je pouhou oddělenou oblastí psychologie. Autor se domnívá, že neutrální přístup psychologa je možný jen ojediněle, jelikož bývá pod vnějším tlakem (např. zaměstnavatele) či vlastním ideologickým zaměřením, kterého si ani nemusí být vědom. Jacob A. Belzen zastává názor, že pro duševní zdraví je lepší být religiozní, než nebýt religiozní. Má ovšem námitky jak k tezi, že všichni lidé jsou spirituální bytosti, tak i k tezi, že spiritualita je vrozená tendence člověka růst, a kdo tuto tendenci poslechne, je spirituální bytostí. Navrhuje, aby se psychologie

³⁴ Belzen, A. Jacob. Přel. Jaro Křivohlavý. „Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality“. *Československá psychologie*, 2009, roč. 53, č. 4, s. 396-407. ISSN: 0009-062X.

zabývala tím, jaký význam mají spirituální činy či aktivity pro daného jednotlivce. V poslední kapitole autor uvádí doporučení pro empirický výzkum. Je vhodné studovat případy, kde je zkoumaný jev extrémně vyvinut, a přijít s ním do bezprostředního kontaktu, snažit se zažít to, co se zkoumá. Je nutné brát v úvahu socio-kulturní prostředí. Velice přínosné je vybudovat si důvěru zkoumaných osob. Při všech psychologických výzkumech jde podle autora o to, dostat se nejbliže k dotazovanému a přesto si udržet určitý odstup.

Recenze:

D. M. Ugrinovič: Psychológia náboženstva³⁵

Milica Lesáková

Autorka považuje za správné, že je kniha přístupná širšímu okruhu čtenářů. Vyzdvihuje metodologický přístup, který z ideologického hlediska odlišuje marxistickou a nemarxistickou psychologii náboženství. Dále stručně zmiňuje obsah jednotlivých kapitol. Marxistická psychologie náboženství nepovažuje žádné psychické procesy za původně religiozní, ale religiozními se stávají, až po začlenění do náboženské víry. V závěru autorka recenze poukazuje na zjevnou spjatost marxistické psychologie náboženství s ateistickou výchovou, a právě pro tento jev monografii doporučuje.

David. G. Benner: Psychotherapy and the Spiritual Quest³⁶

Jaro Křivohlavý

³⁵ Lesáková, Milica. „D. M. Ugrinovič: Psychológia náboženstva“. *Československá psychologie*, 1990, roč. 10, č. 7, s. 190-192. ISSN: 0009-062X.

³⁶ Křivohlavý, Jaro. „David G. Benner: Psychotherapy and the Spiritual Quest“. *Československá psychologie*, 1991, roč. 35, č. 4, s. 372-373. ISSN: 0009-062X.

Kniha je věnována otázce validity a dostatečnosti komplexního pohledu na člověka. Podle Křivohlavého je značně ovlivněna tím, že autor je křesťan a považuje psychologické a duchovní za nerozlučně spjaté. Dále je popsán stručně obsah jednotlivých kapitol. Recenzent považuje přístup D. G. Bennera za velice přínosný zvláště v této době redukcionismu.

VI. Šatura: Psychológia meditácie³⁷

Jaro Křivohlavý

Recenzovaná kniha je překladem německého originálu. Hlavním tématem knihy je: Co je meditace? Jak se soustředit? Meditace v životě. Formy meditace. Nebezpečí a hranice meditace. J. Křivohlavý vyzdvihuje konkrétně popsané návody k meditaci, střídavé hodnocení významu meditace, vysvětlení cizích termínů, rozlišování a vysvětlení různých forem meditace (křesťanská, zen, jóga, atd.), psychologický nadhled a srozumitelné přiblížení přístupu k prožívání skutečnosti, který je v posledních letech opomíjen.

L.B. Brown (ed.): Advances in the Psychology of Religion³⁸

Michal Stríženec

Recenzent považuje tuto starší monografii za přínosné vyplnění mezery v psychologii náboženství u nás, která byla několik desetiletí pod vlivem marxistické ideologie. Jde o příspěvky z konference, které se účastnili psychologové, sociologové a antropologové ze třech kontinentů. M. Argyle se věnuje novým směrům v psychologii náboženství, uvádí psychologické teorie náboženství a společné znaky náboženství a psychologie. B. Beit-Hallakami popisuje přístupy k psychologii náboženství S. Freuda,

³⁷ Křivohlavý, Jaro. „VI. Šatura: Psychológia meditácie“. *Československá psychologie*, 1991, roč. 35, č. 4, s. 373-375. ISSN: 0009-062X.

³⁸ Stríženec, Michal. „L. B. Brown (ed.): Advances in the Psychology of Religion“. *Československá psychologie*, 1991, roč. 35, č. 3, s. 285-286. ISSN: 0009-062X.

E. Fromma, G. W. Allporta a G. Zilboorga. P. Heelas se zabývá sociální antropologií. A. Vergote se zabývá tím, proč jsou v určitých kulturních kontextech lidé věřící či nevěřící. M. A. Apter se věnuje náboženskému stavu mysli v islámu a křesťanství. J. P. Deconday porovnává experimentální a neexperimentální metody psychologie náboženství. J. Van Der Lans popisuje experiment pro navození náboženského zážitku pomocí meditace Zen. Navození náboženského zážitku se podobně věnuje i D. Hay. L. B. Brown se zaměřil na vztah náboženství a sociálních postojů. L. J. Francis se zabýval vztahem náboženství a osobnosti. C. D. Batson a kol. se věnují důsledkům, které má náboženství na chování lidí. J. T. Richardson shrnul psychologické a psychiatrické výzkumy nových náboženských hnutí. Tato publikace má opravdu široký tematický záběr. Podle M. Stríženec je otázkou, kdy i u nás dojde k rozvoji této vědní disciplíny.

David M. Wulff: Psychology of Religion. Classic and Contemporary Views.³⁹

Michal Stríženec

Recenzovaná monografie je obsáhlým úvodem do psychologie náboženství. M. Stríženec vyzdvihuje klad, kterým je ukázání přínosu i významných psychologů 20. st., kteří se ve většině učebnicích psychologie zamlčují. Recenzent dále stručně popisuje obsah jednotlivých kapitol – vznik oboru, biologický základ náboženství, behavioristický přístup, laboratorní výzkumy, korelační výzkumy, přínos S. Freuda, E. H. Ericksona, C. G. Junga a W. Jamese, německá deskriptivní tradice a americká humanistická syntéza. M. Stríženec oceňuje biografický přístup, který ukazuje, jak jsou náboženské přístupy k náboženství ovlivněny životními zkušenostmi a osobními dispozicemi autorů. Oceňuje též povedený pokus o podání náboženství komplexně s rozbořením hlavních teoretických koncepcí.

Schmitz E. (Hrsg.): Religionspsychologie⁴⁰

³⁹ Stríženec, Michal. „David M. Wulff: Psychology of Religion. Classic and Contemporary Views“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 5, s. 469-470. ISSN: 0009-062X.

Michal Stríženec

Tato publikace obsahuje příspěvky více zahraničních autorů – A. Vergote, E. Plaum, F. Oser, K. H. Reich, R. L. Fetz, K. H. Reich, P. Valentin, E. Schmitz, A. Dörr, O. Schreuder, B. Gareis, F. Friebe a E. Haub. Oproti jiným pracím z tohoto oboru se tato nevěnuje tak podrobnému rozboru teoretických koncepcí významných autorů z minulosti, ale důraz je kladen především na konkrétní výzkumy evropské populace. Recenzentovi v této publikaci chybí jen poslední kapitola, která by shrnula současný stav psychologie náboženství a naznačila potřebné směry dalšího výzkumu.

K. Petersen: Persönliche Gottesvorstellungen⁴¹

Michal Stríženec

Tato monografie se zabývá výzkumem představ o Bohu v různých náboženstvích. V úvodu K. Petersen poukazuje na různorodost takovýchto představ, jejich vlivu na psychické zdraví, také poukazuje na některé statistické údaje ze západní Evropy a popisuje stručně současný psychologický výzkum náboženství. Dále jsou uvedeny hypotézy výzkumu – jaké existují představy o Bohu, jak souvisí s určitými city, vyznáním, pohlavím, typem osobnosti, s hodnocením rodičů, se řazením kartiček s pojmy podle míry souhlasu. Další kapitola zahrnuje samotný výzkum, který se skládá ze dvou dotazníků: FGV – Dotazník o představě Boha a citech vůči němu a FBG – Dotazník o vztahu k Bohu. Výzkumu se podrobilo 254 respondentů různého vyznání. Další kapitoly podávají výsledky výzkumu. M. Stríženec vyzdvihuje strukturovaný přínos, kde jsou rozlišovány představy o Bohu, city vůči Bohu a vztah k Bohu. Recenzentovi zde chybí zasazení do širšího rámce současné psychologie osobnosti a přihlídnutí k novým poznatkům o typech religiozity. Přesto knihu považuje za vhodný návod pro další výzkumy v psychologii náboženství.

⁴⁰ Stríženec, Michal. „Schmitz E. (Hrsg): Religionspsychologie“. *Československá psychologie*, 1993, roč. 37, č. 4, s. 380. ISSN: 0009-062X.

⁴¹ Stríženec, Michal. „K. Petersen: Persönliche Gottesvorstellungen“. *Československá psychologie*, 1995, roč. 39, č. 2, s. 189-190. ISSN: 0009-062X.

Viktor E. Frankl: Der Unbewusste Gott. Psychotherapie und Religion⁴²

Jaro Křivohlavý

Tato kniha je pozoruhodná především tím, že dává nahlédnout do myšlení V. E. Frankla v průběhu čtyřiceti let. Je uvedena ujasněním vztahu mezi třemi vídeňskými školami psychoterapie. Je zde popsán přístup Franklův ve srovnání s Freudem a Adlerem. Franklovou základní otázkou je smysluplnost života. Obzvláště silný důraz je kladen na absolutní svobodu rozhodování a odpovědnosti za své rozhodování.

E. P. Shafranske (ed.): Religion and the Clinical Practice of Psychology⁴³

Michal Stríženec

Tato kniha dokládá zvýšený zájem o psychologii náboženství u klinických psychologů. První část knihy se věnuje vztahu psychologie a náboženství v kulturním a historickém kontextu. Zde jsou uváděny přístupy D. R. Hoge, D. M. Wulffa, H. V. Kempa, S. L. Jonese a E. P. Shafranskeho. Druhá část pojednává o vztazích mezi náboženstvím, duševním zdravím a klinickou praxí. Zde jsou popsány v jednotlivých kapitolách přístupy J. W. Fowlera, J. Gartnera, K. J. Pergamenta, W. W. Meissnera, M. Galanter, A. E. Bergina, I. R. Paynea, P. S. Richardse, R. J. Lovingera a Siang-Yang Tana. Třetí část je zaměřena na problematiku psychoterapie náboženských lidí. V jednotlivých kapitolách jsou představeny přístupy L. R. Prosta, A. M. Rizzuta, A. R. Mahrera, J. R. Van Eenwyka, F. Vaughana, B. Wittina, R. Walsche, L. Spervyho, P. Giblina, R. E. Hopsona. Poslední část je shrnutím a zhodnocením knihy jako celku a jejími autory jsou E. P. Shafranske a H. N. Malony. V závěru je konstatováno, že náboženské otázky musejí být nevyhnutelně zahrnuty v klinické praxi psychologie.

⁴² Křivohlavý, Jaro. „Viktor E. Frankl: Der Unbewusste Gott. Psychotherapie und Religion“.

Československá psychologie, 1995, roč. 39, č. 3, s. 283-284. ISSN: 0009-062X.

⁴³ Stríženec, Michal. „E. P. Shafranske (ed.): Religion and the Clinical Practice of Psychology“.

Československá psychologie, 1997, roč. 41, č. 2, s. 189-191. ISSN: 0009-062X.

Recenzent oceňuje její široký tematický záběr, stejně tak početné příklady a odkazy na relevantní literaturu. Podle M. Strážence je kniha přínosná hlavně v našich podmínkách, kde zatím nedochází k žádoucímu zahrnutí náboženské dimenze do klinické praxe psychologie.

Michal Stráženec: Psychológia náboženstva⁴⁴

Jan Heller

Tato monografie je pokusem o zmapování celé novodobé psychologie náboženství. Recenzent ve stručnosti pojednává o všech deseti kapitolách. Přínos vidí v bohaté bibliografii a téměř úplném popisu současného experimentálního bádání. Chybí mu však vlastní východisko autora, jakoby se bál projevit vlastní pohled, který nebude schopen okamžitě prokázat. Podle Hellera jde o pohled na náboženství „zvenčí“, který zůstává na poli přírodních věd nikoli humanitních, ve kterých objektivitu bádání nezaručuje důkaz experimentem.

Michal Stráženec: Psychológia náboženstva⁴⁵

Jaro Křivohlavý

V úvodu této recenze J. Křivohlavý poukazuje na utlačování oboru u nás po několik desetiletí. Z toho důvodu je přínosná tato obecná práce, která má ukázat o co se vlastně jedná, co se doposavad probádalo a jak se to dělá. Empirické zaměření publikace je dané tím, že autorem je psycholog, ředitel Ústavu experimentální psychologie Slovenské akademie věd. Obou charakteristik se podle Křivohlavého zhostil autor velmi dobře. Klad vidí i v uvedení vlastních studií, což ukazuje, že i v našich, respektive slovenských podmínkách, je možné seriózní bádání.

⁴⁴ Heller, Jan. „Michal Stráženec: Psychológia náboženstva“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 3, s. 275-276. ISSN: 0009-062X.

⁴⁵ Křivohlavý, Jaro. „Michal Stráženec: Psychológia náboženstva“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 3, s. 276-277. ISSN: 0009-062X.

E. Biser, P. C. Kuiper, H. Rotter, SJ: Theologie und Psychologie im Dialog über die Angst⁴⁶

Jan Vymětal

Editor, M. Schlagheck, v této knize zprostředkovává diskusi mezi dvěma teology (E. Biser a H. Rotter) a jedním psychoanalytikem (P. C. Kuiper). Kniha z různých hledisek vysvětluje příčiny, podmínky a důsledky úzkosti. Podle recenzenta jde o nekomplikovaný výklad problematiky z různých úhlů na základě hluboké vzdělanosti a širokého kulturního rozhledu. J. Vymětal ji považuje za přínosnou jak pro laiky, tak i pro odborníky.

Kenneth I. Pargament: The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice⁴⁷

Michal Stríženec

Recenzent považuje práci K. I. Pergamenta za jednu z nejvýznamnějších z oblasti psychologie náboženství poslední doby. První část knihy pojednává o zvnitřnělé a vnějškové orientaci na náboženství. V druhé části se podrobně rozebírají otázky náboženského vlivu na zvládání (situací, hledání smyslu, zakotvenost v kultuře apod.). Ve třetí části se pojednává o různých podobách zapojení náboženství do zvládání. Poslední část je věnována účinnosti náboženského zvládání. Dodatky tvoří stručné charakteristiky mnoha studií, které byli zaměřené na zkoumání lidí zapojujících náboženství do zvládání. M. Stríženec kritizuje nedostatečné vyrovnání se se současnými teoriemi osobnosti, chybějící základní údaje o tom, jakým směrem se ubírá psychologie náboženství. Přesto ji považuje za přínosnou odbornou světovou literaturu

⁴⁶ Vymětal, Jan. „E. Biser, P. C. Kuiper, H. Rotter, SJ: Theologie und Psychologie im Dialog über die Angst“. *Československá psychologie*, 1998, roč. 42, č. 1, s. 94. ISSN: 0009-062X.

⁴⁷ Stríženec, Michal. „Kenneth I. Pargament: The psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice“. *Československá psychologie*, 1998, roč. 42, č. 4, s. 377-378. ISSN: 0009-062X.

a doporučuje ji pro klinickou a poradenskou praxi, stejně tak pro ostatní odborníky na duševní zdraví, vychovatelům a profesionálům v náboženské oblasti.

Michal Stríženec (ed.): Duchovní rozmer osobnosti: interdisciplinárny prístup⁴⁸

Jaro Křivohlavý

Jedná se o sborník přednášek ze sympózia „Duchovní dimenze osobnosti“ pořádaného Slovenskou akademií věd v Bratislavě roku 1997, kterého se účastnili nejen psychologové, ale i filosofové, teologové, pedagogové, sociologové, religionisté a další. Sborník obsahuje úvod autora a 13 přednášek, jejímiž autory jsou J. Komorovský, L. Csontos, L. Košč, E. Komárik, J. Křivohlavý, M. Žilínek, I. Ruisel, M. Stríženec, V. Koválíková, D. Kováč, E. Klčovanská a J. Lexman. Recenzent vyzdvihuje přínos sympózia, jehož závěrem bylo tvrzení, že duchovní dimenze je třeba považovat za jednu z nejdůležitějších k poznání jádra osobnosti i rozvoji osobnosti.

M. Stríženec: Aktuálne problémy psychologie náboženstva⁴⁹

Jaro Křivohlavý

Většina psychologů považuje práce týkající se duchovní stránky života spíše za psaní úvahového rázu. Recenzovaná kniha dokazuje, že současné psychologické studie mají až překvapivý charakter empirických studií. Kniha obsahuje přehled jak různých šetření o tom, jaké jsou charakteristiky nábožensky orientovaných lidí, jejich chování, prožívání, názorů, postojů a předsudků, tak i velice aktuální teorie (např. teorie připoutání – attachment theory). Klad práce J. Křivohlavý vidí v pečlivém definování používaných termínů, podání velkého množství opravdu aktuálních informací, i v tom,

⁴⁸ Křivohlavý, Jaro. „Michal Stríženec (ed.): Duchovní rozmer osobnosti: interdisciplinárny prístup“. *Československá psychologie*, 1998, roč. 42, č. 4, s. 371-373. ISSN: 0009-062X.

⁴⁹ Křivohlavý, Jaro. „M. Stríženec: Aktuálne problémy psychologie náboženstva“. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 6, s. 563-564. ISSN: 0009-062X.

že naše abnormálně sekularizovaná společnost zavírá oči před jevem, kterému je ve světě věnovaná stále větší pozornost, a to i formou empirických psychologických studií.

R. A. Emmons: The Psychology of Ultimate Concerns. Motivation and Spirituality in Personality.⁵⁰

Peter Halama

Recenzovaná kniha podává ucelený souhrn dosavadního teoretického a výzkumného bádání R. A. Emmonse a jeho kolegů. První část knihy pojednává o osobních cílech. Druhá část je zaměřena na nejzazší záležitosti, kam R. A. Emmons řadí náboženství a spiritualitu. Recenzent oceňuje zasazení práce do uceleného rámce souvislostí, který dokazuje opodstatněnost zařazení motivace, spirituality a náboženství do psychologie osobnosti. Knihu doporučuje teoretikům a výzkumníkům na poli psychologie osobnosti a psychologie náboženství a do jisté míry i pracovníkům v psychologické praxi.

Michal Stríženec: Súčasná psychológia náboženstva⁵¹

Jaro Křivohlavý

J. Křivohlavý považuje recenzovanou knihu za velice solidní, seriózní a obsahově bohatou vysokoškolskou učebnici. Poukazuje na velké množství citované literatury (přes 230 literárních pramenů) jak v češtině a slovenštině, tak i němčině, francouzštině, italštině a angličtině. Oceňuje i zařazení psychologie ateismu a přehled protináboženských publikací vydaných v Československu. J. Křivohlavý ve stručnosti popisuje i obsah jednotlivých kapitol.

⁵⁰ Halama, Peter. „R. A. Emmons: The Psychology of Ultimate Concerns. Motivation and Spirituality in Personality“. *Československá psychologie*, 2000, roč. 44, č. 6, s. 570-571. ISSN: 0009-062X.

⁵¹ Křivohlavý, Jaro. „Michal Stríženec: Súčasná psychológia náboženstva“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 6, s. 558-560. ISSN: 0009-062X.

P. F. Schmid: Im Anfang ist Gemeinschaft (Personzentrierte Gruppenarbeit in Seelsorge und Praktischer Theologie)⁵²

Jan Vymětal

P. F. Schmid patří mezi přední psychoterapeuty rogersovské tradice a také teology, což se odráží v jeho pracích. Recenzent knihu uvádí výčtem osmi kapitol. Přínos vidí hlavně ve dvou směrech. Jednak autor monografie upozorňuje, že lidské bytí je dáno především vztahováním se k druhým. Toto tvrzení zdůvodňuje filosoficky, psychologicky i teologicky. Takovéto upozornění je potřeba obzvlášť v dnešní individualizované až egoistické době. Druhý přínos vidí v ukázání širokých možností využití rogersovského přístupu jak v práci se skupinami, tak i jednotlivci. Recenzent se domnívá, že zmíněný směr se dobře uplatní při psychologické pomoci křesťanům.

D. Jonte-Pace, W. B. Parsons (eds.): Religion and Psychology: Mapping the Terrain⁵³

Michal Stríženec

Recenzovaná kniha obsahuje příspěvky převážně amerických autorů týkajících se průniku náboženských a psychologických studií. M. Stríženec ve stručnosti uvádí příspěvky D. M. Wulffa, B. Spilky, J. A. Belzena, S. E. Henkingové, K. V. O'Connorové, V. P. Gaya, J. R. Carreta, D. Jonte-Paceové, D. Cappse, D. Browninga, B. J. Miller-McLemoreové, L. O. Gomeze, V. B. Parsonse, J. J. Kripala, J. Sheara, G. W. Barnarda a L. Bregmanové. Recenzent podotýká, že tato publikace se liší od známých příruček psychologie náboženství. Věnuje se především mapováním terénu. Některé příspěvky jen jinak formulují již známé názory, jiné podávají u nás doposud málo známou problematiku, např. feministické přístupy. Přínos vidí recenzent

⁵² Vymětal, Jan. „P. F. Schmid: Im Anfang ist Gemeinschaft (Personzentrierte Gruppenarbeit in Seelsorge und Praktischer Theologie)“. *Československá psychologie*, 2000, roč. 44, č. 1, s. 87-88. ISSN: 0009-062X.

⁵³ Stríženec, Michal. „D. Jonte-Pace, W. B. Parsons (eds.): Religion and Psychology: Mapping the Terrain“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 6, s. 560-562. ISSN: 0009-062X.

v detailním, i když ne v zcela úplném rozboru vztahu psychologie a náboženství a také v úvaze o psychologii jako náboženství.

P. Socha (red.): Duchowy rozwój człowieka⁵⁴

Michal Stríženec

Recenzovaná kniha je popisem fází duchovního vývoje člověka. M. Stríženec vyzdvihuje obzvláště první a poslední kapitolu, jejichž autorem je P. Socha. Dále stručně popisuje kapitoly, jež tvoří příspěvky L. M. Miśa, A. Mirského, E. Skoczeka, M. Sekowské, P. Sochy, P. Jablonského a dalších. M. Stríženec oceňuje kritický přístup k jednotlivým koncepcím, jež autoři uvádí a také v zpřístupnění jednotlivých koncepcí polským i československým čtenářům. Jde podle něj o přínosnou vysokoškolskou učebnici, stejně tak užitečná může být i pro psychology, religionisty, pedagogy a teology.

P. Říčan: Psychologie náboženství⁵⁵

Mykuláš Vymětal

Recenzovaná kniha představuje popis široké oblasti víry a náboženských projevů z hlediska věřícího psychologa. Recenzent se stručně věnuje obsahu jednotlivých pěti částí knihy – „Psychologie náboženství a její kontexty“, „Základní pojmy psychologické deskripce“, „Základní přístupy psychologického výkladu“, „Vybrané směry psychologického myšlení“, „Speciální témata psychologie náboženství“. Poslední části se věnuje podrobněji a představuje její kapitoly. V prvních čtyřech částech se věnuje autor psychologickému pohledu na člověka a teprve v poslední stručnější části vlastnímu tématu psychologie náboženství. Recenzent by byl dle svých slov velmi rád,

⁵⁴ Stríženec, Michal. „P. Socha (red.): Duchowy rozwój człowieka“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 1, s. 94-95. ISSN: 0009-062X.

⁵⁵ Vymětal, Mykuláš. „P. Říčan: Psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 6, s. 581-583. ISSN: 0009-062X.

kdyby kniha vyvolala diskusi mezi psychology a teology a pomohla překonat předsudky, které mezi těmito disciplínami stále panují a zjevně jim škodí. Předpokládá, že by k diskusi mohly přispět i recenze knihy v psychologických a teologických periodikách. Nedostatek vidí v absenci kapitoly, která by čtenáře poučila o způsobech myšlení, života a víry v různých náboženstvích, církvích a duchovních proudech. Ocenil by také, kdyby v dalším vydání byly uvedeny příklady spolupráce těchto dvou oborů, ke kterým již dochází.

P. Říčan: Psychologie náboženství⁵⁶

Vladimír Smékal

Recenzent nejprve čtenáře stručně seznamuje s jednotlivými pěti částmi knihy. V. Smékal je potěšen, že konečně vznikla původní česká práce o psychologii náboženství psaná naším předním psychologem. Oceňuje srozumitelnost i vysokou stylovou úroveň textu, stejně tak i provokativní ráz, který čtenáře podněcuje k vlastnímu úsudku. Hlavním motivem k napsání knihy bylo pobídnutí teologů, aby vyšli vstříc dnešnímu hladu po niterné náboženské zkušenosti. Hlavní přínos této knihy vidí ve vytyčení styčných bodů, ze kterých je možné vycházet při dalším studiu. Recenzent se domnívá, že jde spíše o náboženskou psychologii než psychologii náboženství.

R. F. Paloutzian: Invitation to the Psychology of Religion⁵⁷

Jaro Křivohlavý

Recenzent zdůrazňuje cíl této knihy, kterým je motivovat čtenáře k dalšímu studiu oboru. V úvodu jsou představena různá pojetí toho, co se rozumí náboženstvím. Dále je stručně představen obsah všech deseti kapitol. Recenzent považuje za předmět

⁵⁶ Smékal, Vladimír. „P. Říčan: Psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 6, s. 583-584. ISSN: 0009-062X.

⁵⁷ Křivohlavý, Jaro. „R. F. Paloutzian: Invitation to the Psychology of Religion“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 4, s. 382-383. ISSN: 0009-062X.

knihy náboženství, či spiritualitu (pokud čtenář klade větší důraz na emocionální stránku). J. Křivohlavý oceňuje autorův důraz na jednání (před slovními projevy), multidimenzionální přístup, kritický postoj v oblasti koncepční i metodické, to, že v rozhodující chvíli dokáže předložit také svoje stanovisko, předložení nadřazených teorií k jednotlivým výzkumům, a v neposlední řadě i srozumitelnost i pro nezasvěceného čtenáře. Na závěr konstatuje, že svůj úkol „pozvání“ plní velmi dobře.

C. G. Jung: Obraz člověka a obraz Boha. Vybrané spisy C. G. Junga, sv. IV.⁵⁸

Pavel Říčan

V recenzi jsou stručně představeny tři části publikace – Psychologie a náboženství, Symbol proměny ve mši a Odpověď na Jóba. Poslední část je rozebrána podrobněji. Boha C. G. Jung nechápe teologicky, nýbrž jako psychologický obraz, jako symbol bytostného Já. Přístupuje k boji Jóba s Jahvem jako moderní člověk, bez pokory, strachu z rouhání a jeho konec vidí až v polovině 20. st. Jahvovu božskou dokonalost vidí v jeho rozporech. Jelikož si ale Jahve není dostatečně vědom sám sebe, rozpadají se jeho rozporuplné vlastnosti do afektů. Jób dle C. G. Junga stojí morálně výš než Jahve a dohnat ho může tím, že se sám stane člověkem. P. Říčan uvádí mnoho citací z recenzovaného díla. V závěru vyzdvihuje perfektní překlad a redakční poznámky (J. Kuře a K. Plocek). Recenzent by se ale u názvu poslední části (Antwort auf Hiob) spíše přiklonil k překladu Odpověď Jóbovi.

D. Fontana: Psychology, Religion and Spirituality⁵⁹

Peter Halama

⁵⁸ Říčan, Pavel. „C. G. Jung: Obraz člověka a obraz Boha. Vybrané spisy C. G. Junga, sv. IV.“.

Československá psychologie, 2002, roč. 46, č. 1, s. 95-97. ISSN: 0009-062X.

⁵⁹ Halama, Peter. „D. Fontana: Psychology, Religion and Spirituality“. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 6, s. 601-602. ISSN: 0009-062X.

Recenzent zdůrazňuje, že se jedná o odbornou knihu (na rozdíl od jiných Fontanovo populárnějších publikací), kde autor nezapomíná zmínit svůj pozitivní vztah k náboženství. Dále je stručně představeno všech dvanáct kapitol. Přínos vidí P. Halama hlavně v množství poznatků z východních náboženství, čímž překonává izolaci východní a západní spirituality a zasazuje psychologii náboženství do širšího mezikulturního rámce. Mezi nedostatky řadí nekonzistentnost obsahu, nestejněměrný prostor pro jednotlivá témata, lehčí odborný styl a chybějící přehledy a odkazy na současné trendy a výzkumy.

M. Košč, M. Stríženec (eds.): Křesťanstvo a psychológia⁶⁰

Jaro Křivohlavý

Recenzovaný sborník tvoří 11 příspěvků převážně od psychologů trnavské univerzity – J. Gráce, J. Halamové, E. Naništové, P. Halamy, M. Harienkové, E. Klčovanské, D. Kováče, M. Košče a dalších. J. Křivohlavý ve stručnosti představuje témata příspěvků. Na závěr vyzdvihuje úvodní příspěvek M. Strížence, který se věnuje současnému zaměření psychologie náboženství a výsledkům výzkumů z tohoto oboru. Řadu článků považuje za velice přínosnou, jelikož se jimi vyplnilo prázdné místo ve slovenské i české odborné literatuře.

M. Kováč (ed.): Psychologické sondy do spirituálno-religiózne sféry života⁶¹

Jaro Křivohlavý

Recenzovaný sborník byl vydán k sedmdesátinám M. Strížence a tvoří ho příspěvky jeho přátel, kolegů a žáků i jeden jeho vlastní. J. Křivohlavý je v této recenzi postupně představuje. Je potěšen, že jubileum tohoto významného psychologa nebylo

⁶⁰ Křivohlavý, Jaro. „M. Košč, M. Stríženec (eds.): Křesťanstvo a psychológia“. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 6, s. 602-604. ISSN: 0009-062X.

⁶¹ Křivohlavý, Jaro. „D. Kováč (ed.): Psychologické sondy do spirituálno-religiózne sféry života“. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 1, s. 95-96. ISSN: 0009-062X.

opomněno. Za hlavní přínos považuje, že sborník ukazuje, co se v této oblasti událo a co dále dělají jeho pokračovatelé, zvláště pak s přihlédnutím k tomu, že jde u nás stále o relativně opomíjenou problematiku.

J. Sudbrack: Náboženská zkušenost a lidská duše⁶²

Jaro Křivohlavý

J. Sudbrack se touto publikací podle J. Křivohlavého snaží otevřít dialog mezi klasickou psychologií a vírou (převážně křesťanskou). Jde o dialog, v němž autor nestojí v pozadí, ale zastává své stanovisko. U každé kapitoly nejprve uvádí přehled dané tematiky a dále pak prostor pro dialog. Pozornost je věnována učení C. G. Junga, mytologii, mystice, psychopatologii, parapsychologii a šamanským přístupům k pojetí člověka. J. Křivohlavý knihu chápe jako odvážný a odpovědný pokus o plodný dialog v otázkách, které jsou oběma disciplínám společné.

S. G. Mijares, G. S. Khalsa (eds.): The Psychospiritual Clinician's Handbook⁶³

Pavel Říčan

Předmluva T. Moora nabádá k odvaze chápání nové éry, kde se transcendence promítá do mnohých oblastí lidského života, nevyjímaje ani psychoterapii. V úvodu editoři poukazují na probíhající revoluci v péči o pacienty. Klinická praxe se orientuje na osobnost i s jejími spirituálními aspekty, které ale nejsou vytrhovány z původního kontextu. Sborník obsahuje 16 esejů od 23 autorů na rozmanitá témata, která předkládají podněty doplňující běžnou psychoterapeutickou praxi. Recenzent knihu považuje za vhodnou pro psychoterapeuty a psychology zajímající se o úlohu spirituality ve struktuře osobnosti, vztazích a vývoji společnosti.

⁶² Křivohlavý, Jaro. „J. Sudbrack: Náboženská zkušenost a lidská duše“. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 6, s. 473-474. ISSN: 0009-062X.

⁶³ Říčan, Pavel. „S. G. Mijares, G. S. Khalsa (eds.): The Psychospiritual Clinician's Handbook“. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 1, s. 100. ISSN: 0009-062X.

P. C. Hill a R. W. Hood, Jr. (eds.): Measures of Religiosity⁶⁴

Jaro Křivohlavý

Podnětem pro vznik této publikace byla kniha *Measures of Social Psychological Attitudes* J. Robinsona a P. Shavera, jakožto pokladnice metod měření sociálních postojů. Rozpracováním kapitoly o měření náboženských postojů je podle J. Křivohlavého tato kniha. U každé metody jsou definovány základní termíny, obecný přehled téměř 100 dotazníků a škál vzniklých od roku 1970 a kritické zhodnocení uvedených metod.

P. Halama, L. Adamovová, M. Hatoková, M. Stríženec: Religiozita, spiritualita a osobnost⁶⁵

Pavel Říčan

Recenzent stručně představuje příspěvky od jednotlivých autorů. M. Stríženec v úvodní kapitole načrtává obecný teoretický rámec díla a uvádí perspektivy světových autorů. P. Halama se věnuje náboženské konverzi. L. Adamovová je autorkou kapitoly o náboženském fundamentalismu. Tématem M. Hatokové je obraz a pojem Boha. V závěru M. Stríženec uvádí přehled některých dostupných zahraničních prací a také slovenských prací. P. Říčan knihu považuje za důkaz rychlého rozvoje psychologie náboženství na Slovensku.

Michal Stríženec: Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu⁶⁶

⁶⁴ Křivohlavý, Jaro. „P. C. Hill a R. W. Hood, Jr. (eds.): Measures of Religiosity“. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 2, s. 199. ISSN: 0009-062X.

⁶⁵ Říčan, Pavel. „P. Halama, L. Adamovová, M. Hatoková, M. Stríženec: Religiozita, spiritualita a osobnost“. *Československá psychologie*, 2007, roč. 51, č. 6, s. 658-659. ISSN: 0009-062X.

⁶⁶ Musil, Jiří. „Michal Stríženec: Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu“. *Československá psychologie*, 2008, roč. 52, č. 3, s. 320. ISSN: 0009-062X.

Jiří Musil

V úvodu recenzent vyzdvihuje badatelský přístup M. Strážence. Toto je jeho již třetí publikace shrnující autorovo úsilí. Věnuje se zde obecně psychologickým a metodologickým otázkám, současným stavem pojmání religiozity a spirituality a zdůrazňuje potřebu interdisciplinární spolupráce.

K. I. Pargament: Spiritually Integrated Psychotherapy. Understanding and Addressing the Sacred⁶⁷

Jaro Křivohlavý

První část knihy se zabývá současným stavem problematiky, druhá rozsáhlá část základními projevy spirituality, třetí část pojednává o psychotherapeutické praxi a poslední čtvrtá část se věnuje otázkám efektivity začlenění spirituality do psychotherapie. Recenzent vyzdvihuje logický charakter práce, kdy závěry jedné kapitoly navazují na druhou, a množství citované literatury (téměř 570 knih a příspěvků v odborných periodících). Na závěr konstatuje, že jde o cennou, užitečnou a vzácnou knihu.

Zprávy:

Piate sympóziu psychologie náboženstva v Belgicku⁶⁸

Juraj Zelman

Tématem sympózia, které proběhlo ve dnech 26. – 29. 8. 1991 v Leuven, byla psychologie víry a nevíry. Jednotlivým tématickým okruhům se věnovali psychologové z celého světa (N. Holm, J. V. Belzen, K. Bergling, J. Pieper, M. Van Uden, E.

⁶⁷ Křivohlavý, Jaro. „K. I. Pargament: Spiritually Integrated Psychotherapy. Understanding and Addressing the Sacred“. *Československá psychologie*, 2008, roč. 52, č. 4, s. 416-417. ISSN: 0009-062X.

⁶⁸ Zelman, Juraj. „Piate sympóziu psychologie náboženstva v Belgicku“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 2, s. 160-162. ISSN: 0009-062X.

Carlsson, A Vergote, J. Bachs, N. Malony, K. Cieslak, G. Scobie a další). J. Zelman zde představuje ve stručnosti jejich příspěvky.

Duchovní rozměr osobnosti – sympóziium v Bratislavě 1997⁶⁹

Jaro Křivohlavý

Sympóziium v Bratislavě se konalo 24. 9. 1997 a pořádal ho Ústav experimentální psychologie Slovenské akademie věd. Cílem byl interdisciplinární přístup k tématu. Celkem zaznělo 13 hlavních referátů, jejichž autory byli Z. Plašienková, J. Komorovský, L. Csontos, L. Košč, D. Kováč, J. Křivohlavý, M. Žilínek, I. Ruisel, M. Stríženec, V. Kováliková, E. Klčovanská a J. Lexman. Značný prostor byl věnován i diskusi. Přednesené referáty byly zásluhou M. Stríženice publikovány ve sborníku.

Štrnásta konferencia medzinárodnej asociácie pre psychológiu náboženstva⁷⁰

Peter Halama

Tuto konferenci s názvem Coping With Religion pořádali Holanďané a konala se ve dnech 28. – 30. září 2001 poblíž Utrechtu. Hlavním tématem bylo zvládání v souvislosti s náboženstvím. Hlavními řečníky byli A. Vergote, K. I. Pargament a K. M. Loewentalová. Následovalo dalších 12 sekcí – náboženské zvládání u nemocných, náboženská konverze, mezikulturní výzkumy v psychologii náboženství a další. Řečníkům byl dán dostatečný prostor pro prezentaci (až 30 minut) i pro diskusi, ve které se představili často odlišné pohledy na věc a rozvinula se hodnotná a zajisté zajímavá diskuse pro mnoho zúčastněných.

⁶⁹ Křivohlavý, Jaro. „Duchovní rozměr osobnosti – sympóziium v Bratislavě 1997“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 6, s. 567-569. ISSN: 0009-062X.

⁷⁰ Halama, Peter. „Štrnásta konferencia medzinárodnej asociácie pre psychológiu náboženstva“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 6, s. 551-553. ISSN: 0009-062X.

Psychologické sondy do spirituálno-náboženského života⁷¹

Jaro Křivohlavý

U příležitosti 70. narozenin M. Strížence uspořádal Ústav experimentální psychologie v Bratislavě toto slavnostní sympózium. V úvodu jeho dlouholetý bývalý ředitel D. Kováč představil oslavencovu dlouhou profesní dráhu. Autorem prvního referátu s názvem Zaměření psychologie náboženství na Slovensku a současné zahraniční trendy byl sám M. Stríženeček. Druhý příspěvek od J. Křivohlavého se věnoval psychologickým a duchovním přístupům k řešení problematiky odpouštění a smířování. Současný ředitel ústavu I. Ruisel se věnoval spiritualitě a moudrosti. Dále své referáty představili psychologové z Trnavské univerzity. Druhá část sympózia patřila mladým psychologům.

Homo Religiosus⁷²

Jaro Křivohlavý

8. října 2001 se konal na počest E. Urbana a P. Kozlíka společný klinicko-psychologický den, jehož tématem byl vztah psychologie a náboženství. Autorem úvodního referátu na téma „Cíle a praktické možnosti psychologie náboženství“ byl P. Říčan. Z. Vojtíšek se věnoval tomu, jak pomoci lidem přicházejícím z různých sekt. Z. Kuťák poreferoval o Kozlíkovu překladu projevu V. E. Frankla. Spiritualitě a duševnímu zdraví se věnoval V. Smékal. J. Křivohlavý se věnoval pastorální péči. P. Remeš představil výzkumy týkající se faktorů, které ovlivňují konverzi. O transcendentních obsazích psyché hovořil P. Zach. Roli religiozity v náročných životních situacích se věnoval J. Bauer.

⁷¹ Křivohlavý, Jaro. „Psychologické sondy do spirituálno-náboženského života“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 6, s. 577-579. ISSN: 0009-062X.

⁷² Křivohlavý, Jaro. „Homo Religiosus“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 5, s. 185-186. ISSN: 0009-062X.

Glasgow 2003 – Mezinárodní konference o psychologii náboženství⁷³

Jaro Křivohlavý

Konference se konala 31. srpna 2003 a účastnilo se jí 133 psychologů. Většinu přednášek tvořili práce s empirickými daty bez sofistikovaných referátů. Jelikož se konference účastnili převážně mladí lidé, dá se předpokládat, že tato oblast psychologie je na vzestupu.

Rüdesheim 2004, seminář pracovní skupiny pro psychologii náboženství⁷⁴

Tomáš Adámek

Seminář se zabýval teologickým, psychiatrickým a psychologickým pohledem na náboženské fenomény. Účastnilo se ho pouze okolo 20 přednášejících. Teologický pohled představil W. Sparn a C. Henning. Psychiatrický pohled představil P. Vandermeersch. Dále zazněl příspěvek o mystice C. Gennericha a A. Vergota. Zajímavostí semináře byly ony rozmanité pohledy na problematiku.

2.2. – Příspěvky v Psychologii dnes z let 1995 - 2009

Psychologie dnes vychází 11x za rok (7. a 8. měsíc v roce vychází společné jedno číslo). Od roku 1995 do konce roku 1998 vycházelo toto periodikum pod názvem Propsy. ISSN je 1212-9607 a vydává ho nakladatelství Portál. Tento časopis se řadí mezi populárně naučné.

Studie:

⁷³ Křivohlavý, Jaro. „Glasgow 2003 – Mezinárodní konference o psychologii náboženství“.

Československá psychologie, 2003, roč. 47, č. 5, s. 471-474. ISSN: 0009-062X.

⁷⁴ Adámek, Tomáš. „Rüdesheim 2004, seminář pracovní skupiny pro psychologii náboženství“.

Československá psychologie, 2004, roč. 48, č. 4, s. 378. ISSN: 0009-062X.

Hagioterapie – nový směr psychoterapie⁷⁵

Prokop Remeš

Autor článku čtenáři představuje poměrně mladý terapeutický směr. Srovnává ji s psychoterapií A. Ellise, kterou považuje za nejbližší psychoterapeutické pojetí hagioterapie. Uvádí závěry sociobiologů, kteří zastávají názor, že náboženská je lidskou přirozeností. Dále se zabývá nevědomou nábožensostí, kde zmiňuje test F. Osera, tzv. „Pavlovo dilema“. Stručně popisuje čtyři základní vývojové fáze nábožensosti. Na závěr uvádí aplikace hagioterapie v praxi, tak jak jsou prováděny v Psychiatrické léčebně Bohnice.

Psychologie náboženství⁷⁶

Petr Kozlík

V úvodu autor uvádí postoje k náboženství několika nejznámějších psychologů (S. Freud, C. G. Jung, W. James, E. Fromm, A. Maslow, V. E. Frankl, C. R. Rogers, W. Wundt, G. W. Allport). Dále vymezuje samostatný obor psychologie náboženství a uvádí definici oboru N. Holma. Předkládá některé teorie vývoje religiozity a metody užívané k měření religiozity. Závěr patří stupnici víry J. W. Fowlera.

Religiozita a duševní zdraví⁷⁷

Petr Kozlík

Autor poukazuje na přehlížení uzdravující funkce náboženství a má za to, že k tomu došlo především vlivem psychoanalýzy. Vysvětluje pojem ekleziogenní neuróza, teorii „božích vnoučat“ (charakteristika N. Holma). Dále uvádí zahraniční

⁷⁵ Remeš, Prokop. „Hagioterapie – nový směr psychoterapie“. *Propsy*, 1998, roč. 4, č. 4, s. 16-17. ISSN: 1212-9607.

⁷⁶ Kozlík, Petr. „Psychologie náboženství“. *Propsy*, 1998, roč. 43, č. 1, s. 4-5. ISSN: 1212-9607.

⁷⁷ Kozlík, Petr. „Religiozita a duševní zdraví“. *Propsy*, 1998, roč. 4, č. 1, s. 6. ISSN: 1212-9607.

výzkumy, které prokázali, že náboženská víra zdraví upevňuje a podporuje. V závěru autor podotýká to, co na začátku příspěvku, že ve vztahu religiozity a duševního zdraví je mnoho závažných a velice problematických otázek, na které neexistují jednoznačné odpovědi.

Bible a psychoterapie⁷⁸

Prokop Remeš

Tento článek pojednává o vlivu Bible na psychoterapii. Nejprve autor uvádí nejstarší případy užívání Bible k psychoterapeutickým účelům ze 4. a 5. st. n. l. Dále představuje činnost biblického poradenství v USA a psychologickou koncepci L. Crabba, jejíž základ tvoří biblický příběh o Adamovi. Americké pojetí považuje za objektivistické a evropské za subjektivistické. Jako příklad rozdílu uvádí příběh o Abrahámově ochotě obětovat syna. Na objektivistické rovině jde o chvályhodný akt extrémní důvěry a schopnosti nelpět na pomíjivých věcech. Na subjektivistické rovině dojde k protichůdnému závěru, že to nemohl promluvit k Abrahamovi Bůh, nýbrž Dábel. Dále se věnuje pohledu analytické psychologie na Písmo (E. Drewermann) a opět uvádí pro snadnější pochopení příklad na příběhu z Bible. Poslední část příspěvku je věnována pohledu existenciální analýzy (V. E. Frankl).

Náboženská konverze a osobnostní vzorce⁷⁹

Prokop Remeš

Tento článek se věnuje motivacím člověka ke konverzi. Autor uvádí tři hlavní roviny motivace. Primární je motivace transcendentní – hledání odpovědí na otázky po smyslu života, morálních hodnotách a konečnosti života. Sekundární je motivace

⁷⁸ Remeš, Prokop. „Bible a psychoterapie“. *Psychologie dnes*, 2000, roč. 6, č. 2, s. 22-23. ISSN: 1212-9607.

⁷⁹ Remeš, Prokop. „Náboženská konverze a osobnostní vzorce“. *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 9, s. 16-17. ISSN: 1212-9607.

psychologická – potřeba lásky, svobody a moci. Terciární je sociologická motivace – potřeba nebýt sám.

Spiritualita a psychoterapie⁸⁰

Vladimír Smékal

Autor nejprve objasňuje pojem spiritualita a potřebu jejího využívání v psychologické praxi a uvádí i stanoviska předních světových terapeutů. Dále pojednává o lidské touze po smyslu, analýze spirituální viny a o problémech duchovně strádajícího člověka. Na závěr zmiňuje důležitost uzdravujícího spojeneckého vztahu mezi terapeutem a pacientem.

Utrpení a obrazy Boha⁸¹

Prokop Remeš

Tento příspěvek je věnován vztahu utrpení a náboženské víry z pohledu psychologie. Na příběhu Jóba a jeho manželky autor demonstruje rozdíl mezi lidmi, u kterých utrpení vede k destrukci jeho náboženské víry, a lidmi, u kterých utrpení naopak vede ke zpevnění víry. Dále se věnuje dvěma odlišným obrazům Boha – Bůh jako mocný ochránce a Bůh jako dárce smyslu. V poslední kapitole je popsáno pět způsobů komunikace s Bohem.

Iracionální příkazy a křesťanství⁸²

⁸⁰ Smékal, Vladimír. „Spiritualita a psychoterapie“. *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 7-8, s. 26-27. ISSN: 1212-9607.

⁸¹ Remeš, Prokop. „Utrpení a obrazy Boha“. *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 2, s. 20-21. ISSN: 1212-9607.

⁸² Remeš, Prokop. „Iracionální příkazy a křesťanství“. *Psychologie dnes*, 2003, roč. 9, č. 3, s. 26-27. ISSN: 1212-9607.

Prokop Remeš

Článek se zabývá tím, jak jsou iracionální nesplnitelné příkazy, které člověk klade na sebe, na druhé a na svět, korigovány křesťanským paradigmatem. Autor křesťanské paradigma srovnává s racionálně emoční terapií A. Ellise a dochází k závěru, že nejsou v rozporu a v praxi se použití obou jeví jako účinná metoda k překonání neurotických nároků v mysli věřících pacientů.

V modlitbě poznáte sami sebe⁸³

Vladka Čumplová

Autorka se zde zabývá vlivem modlitby na lidskou psychiku. Modlitba jako rozhovor s Bohem se podle ní úzce pojí s meditačním rozjímáním, zklidněním a projasněním mysli. Uvádí několik různých typů modlitby, nepochybné fyziologické účinky modlitby a také potřebu používat nejen objektivní metody. Dále popisuje nejružnější emoce doprovázející modlitbu a také její psychohygienické účinky.

Spiritualita a osobnostní vývoj⁸⁴

Petr Cagaš

V úvodu autor zmiňuje problém s definicí spirituality a její chápání v tomto článku. Dále uvádí vliv meditace na psychický vývoj člověka podle různých badatelů. Podrobněji se věnuje vývojovému modelu osobnosti a spirituality podle K. Wilbera a R. C. Cloningera.

Buddhismus a psychologie⁸⁵

⁸³ Čumplová, Vladka. „V modlitbě poznáte sami sebe“. *Psychologie dnes*, 2004, roč. 10, č. 4, s. 20-21. ISSN: 1212-9607.

⁸⁴ Cagaš, Petr. „Spiritualita a osobnostní vývoj“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 5, s. 35-37. ISSN: 1212-9607.

Dita Kroulíková

Autorka srovnává západní psychologii s psychologíí rozpracovanou buddhismem. Nejprve se věnuje charakteristice seberealizovaného člověka podle A. Maslowa a podle buddhismu. Dále předkládá známé výsledky měření EEG při meditaci a výsledky svého vlastního výzkumu, kdy respondenty byly praktikující tibetského buddhismu Karma Kagyu.

Diskuse a úvahy:

Duše, duch a duchové⁸⁶

Bohumila Baštecká

Autorka se dle vlastních slov snaží o lepší pochopení rozdílů mezi duší, jak je chápána psychologíí, duchem, který člověka přesahuje a duchy, kteří k člověku přicházejí z minulosti či jiných kultur. Věnuje se také fenoménu posedlosti a psychospirituální krizi. Na závěr podává doporučení, jak se chovat v situaci, kdy se člověk setká s duchy a je mu toto setkání nepříjemné.

Duchovní rozměr terapeuta⁸⁷

Petr Moos

Jelikož stále více pacientů navštěvuje terapeuta s duchovními problémy a hledáním smyslu života, považuje autor toto téma za velice aktuální. V tomto příspěvku se věnuje tomu, kde a jak hledá řešení těchto problémů sám terapeut, potažmo k pomoci pacientům, a jaký k tomu má prostor na současné terapeutické scéně.

⁸⁵ Kroulíková, Dita. „Buddhismus a psychologie“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 4, s. 35-37. ISSN: 1212-9607.

⁸⁶ Baštecká, Bohumila. „Duše, duch a duchové“. *Psychologie dnes*, 1999, roč. 5, č. 1, s. 24-25. ISSN: 1212-9607.

⁸⁷ Moos, Petr. „Duchovní rozměr terapeuta“. *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 9, s. 26-27. ISSN: 1212-9607.

Nemoc nebo duchovní krize?⁸⁸

Günter Bartoš

V tomto příspěvku se autor věnuje problému české psychiatrie. Na příkladu uvádí, jak jsou necitlivým přístupem často zvoleny nevhodné léčebné postupy pro jednotlivé pacienty. Zabývá se otázkou, kdy se jedná o psychózu či schizofrenii a kdy je vhodnější pacientovy problémy nazvat psychospirituální krizí. Podle toho je podle autora potřeba upravit léčebný postup.

I ateista se může modlit⁸⁹

Vladimír Michal

Autor zde popisuje psychologické funkce modlitby v prožívání a uvádí několik druhů modliteb. Předkládá argumenty, proč je modlitba přínosná i pro nevěřícího člověka. Na závěr se táže R. Honzáka, Z. Matějčka, H. Haškovcové a V. Smékala na jejich vztah k modlitbě.

Mytologizace v přímém přenosu⁹⁰

Jakub Hučín

Za mytologizaci v přímém přenosu autor článku považuje masovou reakci, která se spustila po smrti Jana Pavla II. Stručně popisuje, co se pojmem mýtus rozumí a uvádí základní charakteristiky mytologického obrazu Jana Pavla II.

⁸⁸ Bartoš, Günter. „Nemoc nebo duchovní krize?“. *Psychologie dnes*, 2002, roč. 8, č. 5, s. 20-21. ISSN: 1212-9607.

⁸⁹ Michal, Vladimír. „I ateista se může modlit“. *Psychologie dnes*, 2003, roč. 9, č. 6, s. 20-21. ISSN: 1212-9607.

⁹⁰ Hučín, Jakub. „Mytologizace v přímém přenosu“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 5, s. 6-7. ISSN: 1212-9607.

Spiritualita v medicíně⁹¹

Karel Nešpor, Ladislav Csémy

Autoři se nejprve velice stručně věnují rozdílům mezi spiritualitou a religiozitou. Uvádějí práce, které dokládají rostoucí zájem medicíny o spiritualitu. Považují za důležité vhodně ji zahrnout do lékařské praxe.

Může psycholog nabízet i duchovní alternativy?⁹²

Karel Havlík

Autor nejprve předkládá svůj příběh, jak se seznámil s numerologií. Dále popisuje svoje závěry, kdy srovnával výsledky numerologie s výsledky sta odborných psychologických posudků, na základě kterých považuje numerologii za přínosné doplnění tradičních psychologických postupů.

Rozhovory:

Jde o změnu zevnitř⁹³

Jan Benda, Petr Šlechta

Autoři zveřejnili rozhovor s M. Vančurou o metodách vedoucích ke změně stavů vědomí, o psychospirituální krizi, o Regionálním institutu ambulantních psychosociálních služeb i o jeho představách o vývoji vztahu akademické a transpersonální psychologie.

⁹¹ Nešpor, Karel – Csémy, Ladislav. „Spiritualita v medicíně“. *Psychologie dnes*, 2006, roč. 12, č. 6, s. 6-7. ISSN: 1212-9607.

⁹² Havlík, Karel. „Může psycholog nabízet i duchovní alternativy?“. *Psychologie dnes*, 2008, roč. 13, č. 4 s. 34. ISSN: 1212-9607.

⁹³ Benda, Jan - Šlechta, Petr. „Jde o změnu zevnitř“. *Propsy*, 1997, roč. 3, č. 5, s. 1. ISSN: 1212-9607.

Duchovní období znovu přichází⁹⁴

Jakub Hučín

Autor zde uvádí rozhovor s V. Smékalem na téma spirituální dimenze osobnosti a vývoj lidské psychiky ve vztahu k náboženství a různým formám spirituality.

S náboženstvím na mě nechod'te⁹⁵

Jakub Hučín

Autor vedl rozhovor s P. Říčanem o religiozitě a spiritualitě, o spirituální dimenzi osobnosti, o dnešních alternativách k tradičním náboženstvím a jeho hodnotám a o střetu objektivisticko-technokratické a humanisticko-rozumějící psychologie.

Špek a sušené rybičky nemám rád⁹⁶

Jakub Hučín

J. Hučín zde publikuje rozhovor s M. Frýbou o jeho životě a cestě k Buddhovu učení, o rozdílném pojetí západní psychologie a kultury a Buddhova učení.

Psychoterapie versus meditace⁹⁷

⁹⁴ Hučín, Jakub. „Duchovní období znovu přichází“. *Psychologie dnes*, 2002, roč. 8, č. 4, s. 12-13. ISSN: 1212-9607.

⁹⁵ Hučín, Jakub. „S náboženstvím na mě nechod'te“. *Psychologie dnes*, 2004, roč. 10, č. 9, s. 1-3. ISSN: 1212-9607.

⁹⁶ Hučín, Jakub. „Špek a sušené rybičky nemám rád“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 9, s. 8-10. ISSN: 1212-9607.

⁹⁷ Koucká, Pavla. „Psychoterapie versus meditace“. *Psychologie dnes*, 2006, roč. 12, č. 9, s. 8-10. ISSN: 1212-9607.

Pavla Koucká

Autorka vedla tento rozhovor s psychoterapeutkou J. Vodňanskou o jejích zkušenostech s meditační praxí vipassaná a o rozdílech oproti psychoterapeutickým metodám.

Létal jsem vesmírem⁹⁸

Pavla Koucká

Rozhovor se S. Grofem se věnuje dosavadním výzkumům vlivu halucinogenů na lidskou psychiku, užitečnosti i nebezpečí používání psychedelik v terapeutické praxi, holotropnímu dýchání, zážitkům při rozšířeném stavu vědomí a budoucnosti transpersonální psychologie.

Recenze:

Pavel Říčan: Psychologie náboženství⁹⁹

Jaro Křivohlavý

Recenzent popisuje náplň této publikace adresované v první řadě všem psychologům. Považuje ji za velmi důsledně zpracovanou co do svého obsahu i hloubky.

Carl Gustav Jung: Obraz člověka a obraz Boha. Výbor z díla sv. IV.¹⁰⁰

⁹⁸ Koucká, Pavla. „Létal jsem vesmírem“. *Psychologie dnes*, 2007, roč. 13, č. 11 s. 7-9. ISSN: 1212-9607.

⁹⁹ Křivohlavý, Jaro. „Pavel Říčan: Psychologie náboženství“. *Psychologie dnes*, 2002, roč. 8, č. 7-8, s. 31. ISSN: 1212-9607.

¹⁰⁰ Nakonečný, Milan. „Carl Gustav Jung: Obraz člověka a obraz Boha. Výbor z díla sv. IV.“. *Psychologie dnes*, 2002, roč. 8, č. 2, s. 31. ISSN: 1212-9607.

Milan Nakonečný

Recenzent stručně popisuje obsah této publikace zabývající se vztahem psychologie a náboženství. Doporučuje čtenáři číst ji od nejdůležitější poslední kapitoly, která je nazvaná Odpověď na Jóba. Tento Jungův svazek považuje za velice výjimečný.

Viktor E. Frankl: Psychoterapie a náboženství¹⁰¹

Ladislav Koubek

V. E. Frankl se v této publikaci zabývá náboženskostí člověka na filosofické úrovni i na čistě praktické. Recenzent čtenáře seznamuje s Franklovým pojetím náboženských obsahů nevědomí. Považuje ji za u nás dosud chybějící vytříbené pojednání o vztahu psychoterapie a náboženství. Doporučuje knihu i těm, kteří s jeho pojetím nesouhlasí.

Pavel Říčan: Psychologie náboženství a spirituality¹⁰²

Jaro Křivohlavý

J. Křivohlavý nejprve stručně popisuje obsah knihy. Oceňuje hloubku i rozsah témat v této publikaci a považuje ji za přínosnou pro každého psychologa, který bere svoji práci vážně a chce ji dělat co nejlépe. Tématu spirituality, přestože je součástí názvu, je podle recenzenta věnováno málo prostoru ve srovnání s knihami K. I. Pargamenta a R. A. Emmonse.

¹⁰¹ Koubek, Ladislav. „Viktor E. Frankl: Psychoterapie a náboženství“. *Psychologie dnes*, 2007, roč. 13, č. 4 s. 58. ISSN: 1212-9607.

¹⁰² Křivohlavý, Jaro. „Pavel Říčan: Psychologie náboženství a spirituality“. *Psychologie dnes*, 2008, roč. 14, č. 4 s. 58. ISSN: 1212-9607.

3. Přehled příspěvků z psychologie náboženství v religionistických časopisech

Představuji zde příspěvky v časopisech *Religio* a *Dingir*. Příspěvky jsou řazeny podle žánrů a dále pak chronologicky od nejstarších.

3.1. Příspěvky v *Religiu* z let 1993 – 2009

Religio vydává 2x ročně Česká společnost pro studium náboženství v Brně ve spolupráci s Ústavem religionistiky FF Masarykovy univerzity. ISSN tohoto periodika je 1210-3640. Jedná se o odborný religionistický časopis s podtitulem *Revue pro religionistiku*. Jeho cílem je reprezentovat religionistiku jako vědecký obor a napomáhat jejímu dalšímu rozvoji.

Studie:

Náboženská T. G. Masaryka z aspektu psychologie¹⁰³

Olga Kolaříková

Pro tuto studii O. Kolaříková použila metodu psychologické analýzy osobních dokumentů – autentické dokumenty (např. dopisy Z. Šemberové), záznamy toho, co o sobě sám vypověděl (Masarykovy texty sestavil J. Doležal v publikaci *Masarykova cesta životem*), informace jiných autorů o jeho osobě (K. Čapek, K. Bednář, E. Ludwig, W. Schmidt, J. L. Hromádka a další). V první kapitole pojednává o vývoji Masarykovy náboženskosti v průběhu života. Druhá kapitola je věnována specifickým kvalitám jeho náboženskosti. Třetí kapitola předkládá psychologický pohled na absenci kajícíckých postojů.

Buddhismus a psychologie¹⁰⁴

¹⁰³ Kolaříková, Olga. „Náboženská T. G. Masaryka z aspektu psychologie“. *Religio*, 1994, roč. 2., č. 2, s. 119 – 130. ISSN: 1210-3640.

¹⁰⁴ Frýba, Mirko. „Buddhismus a psychologie“. *Religio*, 1995, roč. 3, č. 1, s. 49-60. ISSN: 1210-3640.

Mirko Frýba

V úvodu autor stručně popisuje přístup k buddhismu čtyř směrů moderní psychologie – behaviorismu, psychoanalýzy, humanistické a transpersonální psychologie. Zaměřuje se v této studii na charakteristiku čtyř nejvýznamnějších forem buddhismu v oblasti Indie, Srí Lanky, Číny a Tibetu. Odvolává se na společnou publikaci s B. Vogtem, kde rozdíly mezi buddhistickým a psychologickým přístupem podrobně rozebírají. Stručně zde uvádí sedm charakteristik abhidhammy pojaté jako systém buddhistické psychologie – prožitky jako nejdůležitější kritérium platnosti a pravdivosti, etické hodnocení všech fenoménů, osvobození od všeho utrpení jako cíl, postupné uskutečňování cílů na základě jasných pokynů, etické řízení jednání a kultivace charakteru, meditace jako čištění charakteru, činností a obsahů mysli od patologických a patogenních fenoménů, transcendence moudrosti, která rozpouští lpění na iluzích, a pojmové štěpení skutečnosti.

Novšie trendy empirického výskumu v psychológii náboženstva¹⁰⁵

Michal Stríženec

Autor nejprve uvádí výzkumy světových autorů – H. N. Malonyho, W. Allporta, J. M. Rosse, M. Hovemyra a dalších. Dále se zabývá vztahem religiozity a specifických osobnostních charakteristik. Náboženské potreby jsou vrozené či instinktivní, výsledkem vývoje osobnosti či morálního činu, potřeba smyslu a vztahu k někomu jinému. Uvádí zde výsledky výzkumů L. J. Francise a P. R. Pearsona, F. L. Deusingera a I. M. Deusingera, R. Ochsmanna, G. Hellmeistera, J. G. De Paivy a K. Petersena. Na závěr uvádí výčet oblastí výzkumu psychologie náboženství, které B. Hunberger považuje za nejslibnější – atribuční teorie, autoritářství, sociální kognice a fundamentalismus.

¹⁰⁵ Stríženec, Michal. „Novšie trendy empirického výskumu v psychológii náboženstva“. *Religio*, 1995, roč. 3., č. 2, s. 133 – 141. ISSN: 1210-3640.

Pohledy na psychologii náboženství¹⁰⁶

Olga Kolaříková

Úvodní kapitola ve stručnosti popisuje vývoj psychologie náboženství ve světě a u nás. Další kapitola se zabývá potřebou neutrality v psychologii náboženství a jasným odlišením od příbuzných oborů (např. náboženské psychologie, filosofie náboženství). O. Kolaříková se také zabývá metodologickou stránkou a poukazuje na raný dualismus psychologie „chápající“ a „vysvětlující“, který udává ráz i současného způsobu zpracování získaných dat. Připomíná využití psychologie náboženství nejen v rovině teoreticko-výzkumné, ale též v praxi psychoterapie. V další kapitole předkládá některá témata psychologie náboženství a zdůrazňuje otázky týkající se charakteristik osobnosti.

Recenze:

Michal Stríženec: Psychológia náboženstva¹⁰⁷

Vladimír Smékal

V. Smékal knihu považuje za v našich zemích dlouho očekávaný a chvályhodný počin. Recenzovaná kniha předkládá systematický přehled témat psychologie náboženství bez ideologických omezení. Vymezuje její místo, definuje základní pojmy, zařazuje ji do historického kontextu, pojednává o experimentálních výzkumech, vývoji religiozity, náboženských pojmů a vztahu religiozity a osobnosti, vztahu náboženství a zdraví a také uvádí výčet významných světových badatelů tohoto oboru.

3.2. Příspěvky v Dingiru z let 1998 – 2009

¹⁰⁶ Kolaříková, Olga. „Pohledy na psychologii náboženství“. *Religio*, 1996, roč. 4., č. 1, s. 3 – 15. ISSN: 1210-3640.

¹⁰⁷ Smékal, Vladimír. „Michal Stríženec: Psychológia náboženstva“. *Religio*, 1997, roč. 5., č. 1, s. 86-87. ISSN: 1210-3640.

Dingir vychází 4x ročně a vydává ho Dingir. ISSN tohoto periodika je 1212-1371. Jeho podtitulů zní: religionistický časopis o současné náboženské scéně. O jeho zaměření výstižně vypovídá podtitul. Jedná se o populárně naučný časopis.

Studie:

Náboženství jako terapie¹⁰⁸

Benjamin Kuras

Příspěvek pojednává o léčbě duše, jak ji chápe nový židovský náboženský směr – „Židovská obnova“ (Jewish Renewal). Hnutí Jewish Renewal vzniklo na přelomu 80. a 90. let a je představitelem třetí éry židovských dějin, která již není charakterizována zprostředkovaným náboženstvím (kněží, rabíni), ale je charakteristická vlastní duchovní cestou k Bohu a citlivostí k potřebám planety a vesmíru. Přímo povinností je planetu, ostatní lidi i sebe léčit a zdokonalovat. Toto hnutí přesahuje dělítko na ortodoxii a reformu. V něčem je ortodoxnější než ortodoxie a v něčem zase radikálnější než reforma.

Bible a psychoterapie¹⁰⁹

Prokop Remeš

Příspěvek předkládá možnosti inspirování se Biblí v psychoterapii. Nejstarší doklady pocházejí ze 4. a 5. st. po Kr., kdy tzv. Otcové pouště, syrští a egyptští poustevníci vypracovali strategii boje proti zhoubným emočním stavům – d'áblům a démonům (hněv, deprese, vyhoření, apod.) a inspirovali se texty z Bible. Dále autor představuje čtyři různé přístupy k integraci Bible a psychoterapie – Bible jako „učebnice“ (biblické poradenství), Bible jako „zrcadlo“ (zprostředkovává aha-zážitky, jak to má být), hlubinně psychologický přístup (v Bibli jsou uloženy archetypální

¹⁰⁸ Kuras, Benjamin. „Náboženství jako terapie“. *Dingir*, 2001, roč. 4, č. 1, s. 17-18. ISSN: 1212-1371.

¹⁰⁹ Remeš, Prokop. „Bible a psychoterapie“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 3, s. 90-92. ISSN: 1212-1371.

obrazy nevědomí jejích autorů a ty mohou oslovovat i archetypální obrazy současných lidí) a existenciálně analytický přístup (konfrontace biblických příběhů se současným životem).

Psychoterapie a Buddhovo učení¹¹⁰

Karel Hájek

Tento příspěvek pojednává o satiterapii, což je humanistický psychoterapeutický přístup integrující Buddhovo učení. Autorem satiterapie je M. Frýba. Léčba satiterapií spočívá ve všímání si probíhajících procesů prožívání. Jednou metodou je zvnějšnění, kdy je problém rozebírán pomocí techniky psychodramatu (pohybové či výtvarné vyjádření, léčebný rituál ze Srí Lanky). Druhou metodou je zvnitřnění, kdy se problém zpracovává v mysli pacienta pod vedením satiterapeuta. Dále jsou stručně popsány základní principy satiterapie – všímavé zakotvení v tělesně prožívané skutečnosti, triáda prožívání, jednání a vědění ve vnitřním i vnějším světě jedince, eticko-psychologické determinace prožívání a princip pozitivní motivace, ochrana zdravého jádra osobnosti, princip všímavého sebeurčení a moudrého nadhledu a princip dovednosti v prostředcích.

Spiritualita, zdraví, psychosomatika¹¹¹

Felix Irmiš

Tento příspěvek pojednává o potřebě spojování léčebných přístupů biologických, psychosociálních i spirituálních. Autor uvádí léčebné směry, které neopomíjejí spiritualitu (humanistická psychoterapie, pastorální medicína, logoterapie,

¹¹⁰ Hájek, Karel. „Psychoterapie a Buddhovo učení“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 3, s. 96-98. ISSN: 1212-1371.

¹¹¹ Irmiš, Felix. „Spiritualita, zdraví, psychosomatika“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 3, s. 100-101. ISSN: 1212-1371.

ezoterické léčitelství, a další). Dále uvádí studie, které ukazují souvislosti biologické, psychologické, sociální a duchovní v životě jedince.

Uctívání vlastního Já¹¹²

Miloš Mrázek

Tento příspěvek se zabývá problematikou používání pojmu „lidský potenciál“. Autor zde uvádí mnoho různých pojetí tohoto pojmu – jako synonymum humanistické psychologie, projev nové religiozity, v meditaci, léčitelství, dokonce v boji za práva homosexuálů a další. Jmenuje hnutí a terapeutické proudy, které patří pod hnutí lidského potenciálu. Dále stručně představuje chápání pojmu E. Puttickové, W. J. Hanegraaffa, E. Barkerové, D. Barretta, C. A. Raschkeho, D. Lužného či Z. Vojtíška. Na závěr konstatuje, že co autor, to jiná definice hnutí lidského potenciálu a navrhuje zavést jasnější termín, který by lépe vystihoval podstatu zmíněných technik a hnutí.

Hnutí lidského potenciálu¹¹³

Elizabeth Putticková, přel. Lukáš Halfar

Tento text je vyjmut z Encyklopedie nových náboženství, sekt a alternativní spirituality. E. Putticková popisuje vývoj pseudoreligiózního hnutí od jeho vzniku v 60. letech 20. st., přes jeho obrat k východní spiritualitě v 70. letech až do současné doby, kde se často transformuje do výdělečných byznysů (Silvova metoda kontroly mysli, Fórum Landmark a další).

Hlubinně analytický výklad apokalypsy¹¹⁴

¹¹² Mrázek, Miloš. „Uctívání vlastního Já“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 4, s. 120-122. ISSN: 1212-1371.

¹¹³ Putticková, Elizabeth. Přel. Lukáš Halfar. „Hnutí lidského potenciálu“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 4, s. 126-127. ISSN: 1212-1371.

Prokop Remeš

Tento příspěvek se věnuje poslední biblické knize Zjevení Janovo jako nástroji duchovního sebepoznání. Již Svatý Augustin je podle autora příkladem tohoto přístupu. Základ hlubinně analytického výkladu tvoří prožitek, že Bůh může skrze Bibli oslovovat člověka v jeho životní situaci. Toto téma teoreticky rozvinul teolog E. Drewermann. Najít v biblických symbolech obrazy lidské duše není s trochou fantazie žádný problém. P. Remeš předkládá klasické i hlubinně analytické výklady biblických symbolů (troubící andělé, žena, drak, falešný prorok, nevěstka babylonská a další).

Fenomén božích vnuků¹¹⁵

Pavel Petr Dušek

Autor se v tomto článku zabývá fenoménem božích vnoučat. Takto se označují věřící, kteří prošli neúměrně přísnou, represivní a nábožensky rigorózní výchovou. Nejprve autor popisuje vznik termínu. Dále uvádí charakteristiku takové výchovy podle T. Mosera. V nejobsáhlejší části se zabývá psychologickými problémy takto vychovávaných lidí s odvoláním na závěry T. Mosera, H. Lindströma a K. Frielingsdorfa.

Psychologie apostaze¹¹⁶

Prokop Remeš

Tento příspěvek je věnován důvodům, které vedou lidi k opuštění svého náboženského přesvědčení. Autor je dělí podle vnitřní a vnější morální konfliktnosti. Nejprve se zaměřuje na apostazi bez vnitřní konfliktnosti, pro kterou je charakteristická postupně rostoucí náboženská lhostejnost a tzv. dvougenerační odpadnutí, kdy až druhá

¹¹⁴ Remeš, Prokop. „Hlubinně analytický výklad apokalypsy“. *Dingir*, 2006, roč. 9, č. 4, s. 127-129. ISSN: 1212-1371.

¹¹⁵ Dušek, Pavel, Petr. „Fenomén božích vnuků“. *Dingir*, 2007, roč. 10, č. 3, s. 82-84. ISSN: 1212-1371.

¹¹⁶ Remeš, Prokop. „Psychologie apostaze“. *Dingir*, 2007, roč. 10, č. 3, s. 89-91. ISSN: 1212-1371.

generace je plně ateistická. Apostaze s vnitřní konfliktností je psychologicky zajímavější, neboť zde dochází ke konfliktu nevědomých sil, které člověka tlačí do jednání a postojů, které jsou v rozporu s jeho nejlepším svědomím a vědomím. V této souvislosti autor zmiňuje termín referenční skupiny. Popisuje vývoj vztahu k této skupině až po odchod z ní. Uvádí také 5 fází odchodu podle E. Kübler-Rossové. Na závěr uvádí jednu specifickou formu odpadnutí tzv. dramatickou konverzi.

Jak zkoumat meditaci¹¹⁷

Pavel Petr Dušek

V úvodu autor uvádí první techniky meditace a poukazuje na multidimenzionální charakter meditací. Věnuje kapitulu jejím fyziologickým účinkům i psychotherapeutickým možnostem. Slabinu autor vidí v absenci duchovních východisek v dosavadním výzkumu, nabádá k užívání spíše kvalitativních metod než kvantitativních a poukazuje na značný etnocentrický charakter výzkumů.

Mezi psychoterapií a religiozitou¹¹⁸

Anna Marie Dostálová

Tento článek je věnován tzv. alternativním psychoterapiím. Autorka předkládá některé charakteristické rysy, jimiž se liší od klasické psychoterapie i náboženské rysy, které bývají často skryty. Dále uvádí odborné práce věnující se tomuto tématu, z nichž jediné skutečně odborné podle ní pocházejí ze sociologie nových náboženských hnutí, kde jsou popisovány psychotherapeutické kultury a sekty. Uvažuje i o důvodech, které stojí za nedostatečným výzkumem. Jmenuje nejznámější české alternativní psychoterapie. Na závěr se věnuje jejich komerčnímu charakteru a problémům s ním spojeným.

¹¹⁷ Dušek, Pavel, Petr. „Jak zkoumat meditaci“. *Dingir*, 2008, roč. 11 č. 1, s. 5-8. ISSN: 1212-1371.

¹¹⁸ Dostálová, Anna, Marie. „Mezi psychoterapií a religiozitou“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 2, s. 41-43. ISSN: 1212-1371.

Máří Magdaléna a apoštol Tomáš¹¹⁹

Prokop Remeš

Tento příspěvek se zabývá otázkou, zda existuje něco jako specificky ženská spiritualita. Na pomoc si bere biblický příběh Evangelia podle Jana a srovnává vztah k Ježíši Máří Magdalény a apoštola Tomáše. Autor uvádí názor, že ženská spiritualita je více o emotivnosti a mužská potřebuje více logiku a empirický důkaz. Jedním dechem ale dodává, že to není tak jednoduché. Už často nepřesně definovaný pojem spiritualita je problémem. Dále rozebírá rozdílné genderové diskurzy podle L. Kohlberga a C. Gilliganové a aplikuje je na spiritualitu. Následující kapitolu autor věnuje poznatkům psychoanalytické teorie. Ta tvrdí, že jelikož jsou děti první roky vychovávány matkou, je při formování vlastní identity (maskulinity) pro muže nutná separace od matky, ale u žen (k formování feminity) tomu tak není. Dále se věnuje vnějším projevům ve 4 základních oblastech – pojetí Boha, individualita a společenství, pojetí církve a vztahy k lidem. Na závěr píše, že současný morální diskurs je v zásadě mužský, aniž by ho bylo možné považovat za lepší. Morální diskurs je ale pouze částí spirituality a spiritualita jen částí morálního diskursu.

Cesty k transu¹²⁰

Pavel Petr Dušek

Úvodní část je věnována definování šamanismu, potažmo šamana, šamanky. Autor stručně představuje jednotlivé techniky používané k dosažení transu – bubnování, zpěv, tanec, pantomima, bolest a vyčerpání. Dále se věnuje psychologii mimořádných stavů vědomí a uvádí výčet psychologických změn, ke kterým při transu dochází.

Recenze:

¹¹⁹ Remeš, Prokop. „Máří Magdaléna a apoštol Tomáš“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 4, s. 84-86. ISSN: 1212-1371.

¹²⁰ Dušek, Pavel, Petr. „Cesty k transu“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 4, s. 110-113. ISSN: 1212-1371.

Hole G.: Fanatismus. Sklon k extrému a jeho psychologické kořeny.¹²¹

Milan Nakonečný

Recenzovaná kniha pojednává o tom, co je fanatismus, jaké existují druhy, zda existuje i pozitivní fanatismus a hledá společné psychologické kořeny různých forem fanatismu. I když nedává odpovědi za veškeré otázky týkající se fenoménu fanatismu, považuje ji recenzent za přínosnou a hodnou studia.

M. Scott Peck: V jiném rytmu¹²²

Prokop Remeš

Jsou zde stručně popsány všechny tři části knihy – Základy, Mosty a Řešení. U každé části recenzent nešetří kritikou. Kritizuje nedostatečné znalosti z oblasti skupinové terapie, sociologie, osobní zaujetí či přepracování škály ontogeneze duchovního vývoje J. Fowlera k obrazu svému.

Michal Stríženec: Súčasná psychológia náboženstva¹²³

Miroslav Lojda

Recenze čtenáři představí obsah všech čtrnácti kapitol již třetí Střížencovy monografie o psychologii náboženství. Následují slova chvály a pouze upozornění, že v knize je pár nepřesností.

Pavel Říčan: Psychologie náboženství¹²⁴

¹²¹ Nakonečný, Milan. „Hole G.: Fanatismus. Sklon k extrému a jeho psychologické kořeny“. *Dingir*, 1998, roč. 1, č. 3, s. 21-22. ISSN: 1212-1371.

¹²² Remeš, Prokop. „M. Scott Peck: V jiném rytmu“. *Dingir*, 2000, roč. 3, č. 3, s. 30. ISSN: 1212-1371.

¹²³ Lojda, Miroslav. „Michal Stríženec: Súčasná psychológia náboženstva“. *Dingir*, 2001, roč. 4, č. 4, s. 30. ISSN: 1212-1371.

Prokop Remeš

Recenzent hned v úvodu chválí dovedně zvládnutý cíl knihy, a to seznámit i laika se základními pojmy, poznatky a metodami psychologie náboženství čtivě, jednoduše a přehledně. Dále stručně popisuje obsah knihy. Nedostatek vidí u tématu svědomí, že autor neuvedl výzkumy a teorie L. Kohlberga, C. Gilliganové, J. W. Fowlera či F. Osera. Dalším nedostatkem je podle recenzenta absence důležitých problémů a teorií. Přes všechny speciální nedostatky ji považuje za inspirativní, v naší oblasti nejrozsáhlejší monografii o psychologii náboženství a doporučil by ji do knihovny laika i odborníka. Na závěr uvádí podle něho vhodnější názvy knihy.

Pavel Řičan: Psychologie náboženství a spirituality¹²⁵

Pavel Petr Dušek

Recenzovaná kniha je rozdělena do čtyř rozsáhlých celků – psychologie náboženství obecně, fenomenologie, přehled nejznámějších teorií a speciální témata a aplikace. Recenzent ji pochopitelně srovnává s Řičanovou starší monografií, Psychologií náboženství. Oceňuje, že se autor řídil kritikou předešlé knihy a vynechal výklad základní psychologické terminologie. Dále vyzdvihuje autorův vyvážený postoj ke všem psychologickým směrům, ne pouze těm, které mu jsou nejbližší. Považuje ji za velice přínosnou učebnici psychologie náboženství, kterou by stálo za to, přeložit i do světových jazyků.

Zprávy:

Dýcháním k celistvosti¹²⁶

¹²⁴ Remeš, Prokop. „Pavel Řičan: Psychologie náboženství“. *Dingir*, 2002, roč. 5, č. 2, s. 31. ISSN: 1212-1371.

¹²⁵ Dušek, Pavel, Petr. „Psychologie náboženství a spirituality“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 2, s. 68. ISSN: 1212-1371.

¹²⁶ Vojtíšek, Zdeněk. „Dýcháním k celistvosti“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 4, s. 132-134. ISSN: 1212-1371.

Zdeněk Vojtíšek

Tento příspěvek čtenářům přiblížil průběh víkendového programu holotropního dýchání, kterého se účastnil i Zdeněk Vojtíšek. Netají se tím, že měl z počátku strach. Podrobně popisuje průběh i svoje subjektivní pocity.

Britští vědci: náboženští lidé jsou šťastnější¹²⁷

Miloš Mrázek

Zpráva informuje o výsledku výzkumu britských ekonomů (A. Clark a O. Lelkesová). Výzkumu se účastnilo tisíc respondentů z různých částí Evropy a výsledek studie ukazuje, že náboženští lidé jsou spokojenější než ti, kteří nábožensky nežijí.

¹²⁷ Mrázek, Miloš. Britští vědci: náboženští lidé jsou šťastnější. Dingir, 2008, roč. 11, č. 1, s. 24. ISSN: 1212-1371.

4. Zhodnocení příspěvků z psychologie náboženství v psychologických a religionistických časopisech po roce 1989

V této závěrečné části práce se pokusím shrnout četnost výskytu témat z psychologie náboženství ve sledovaných periodických a jejich přínos. Nejprve zmíním několik statistických údajů o četnosti výskytu výše představených článků.

Ze sledovaných periodik je nejdéle publikující *Československá psychologie*, a proto nepřekvapí, že i více než polovina uvedených článků pochází právě z ní. Od konce roku 1989 do konce roku 2009 se 67 příspěvků věnovalo psychologii náboženství (15 studií, 12 úvah či diskusí, 33 recenzí a 7 zpráv). Nejaktivnějším příspěvovatelem studií je významný slovenský psycholog náboženství M. Stríženec, působící v Ústavu experimentální psychologie SAV v Bratislavě. Nejaktivnějším příspěvovatelem v rubrice úvah či diskusí je psycholog J. Křivohlavý (včetně několika překladů), stejně tak je autorem nejvíce recenzí i zpráv. Autory příspěvků v *Československé psychologii* jsou převážně psychologové, zřídka teologové, filosofové či teologové.

V *Psychologii dnes* bylo od roku 1995 do konce roku 2009 publikováno 27 článků týkajících se psychologie náboženství (11 studií, 6 úvah či diskusí, 6 rozhovorů a 4 recenze). V průměru tedy šlo o pouhé dva příspěvky ročně.

V *Religiu* bylo od roku 1993 do konce roku 2009 otištěno pouze 5 příspěvků týkajících se sledovaného oboru (4 studie a 1 recenze).

V časopise *Dingir*, který vychází od roku 1998, bylo do konce roku 2009 publikováno 20 příspěvků (13 studií, 5 recenzí a 2 zprávy). Což je sice více než v *Religiu*, ale přesto tento počet ukazuje na malý zájem o psychologii náboženství.

Z tohoto výčtu je jasné, že psychologii náboženství se u nás více věnují psychologická než religionistická periodika. Přestože je v českých zemích religionistika o mnoho mladší obor než psychologie, je pro oba obory psychologie náboženství důležitou disciplínou. Zarážející je pohled na součty článků v našich dvou odborných časopisech (*Československá psychologie* - 67, *Religio* - 5). Religionisté se ještě méně než psychologové zabývají psychologií náboženství, což je patrné z velmi malého

prostoru, který tématům z tohoto oboru v časopise věnují. Více prostoru je věnováno příbuzným oborům (filosofie náboženství, sociologie náboženství).

Nyní se zaměřím na přínos příspěvků v jednotlivých časopisech, jako první v *Československé psychologii*. Objevovaly se zde příspěvky obecně o psychologii náboženství¹²⁸, které pojednávaly o vývoji tohoto mladého oboru, dále o různých přístupech a metodách, a předkládaly výsledky několikerych výzkumů z minulosti. Dá se říci, že spíše opakovaly to, co již bylo psáno jinde. Nevidím tento fakt jako negativní, protože tím bylo dosaženo stručného vystižení jinak daleko obsáhlejší problematiky, navíc nechybí velké množství odkazů na relevantní literaturu a jiné zdroje.

Jiné příspěvky předkládaly dotazníky, škály a výsledky provedených výzkumů¹²⁹. Je zajisté důležité, aby bylo vyvíjeno takové úsilí k vypracování co možná nejlepších dotazníků a škál. Získané poznatky z dotazníků a škál mohou posloužit k dalšímu výzkumu (analýza rozdílů mezi pohlavími, příslušností k náboženským skupinám, porovnání výsledků s jinými dotazníky, atd.). Publikovány byly výzkumy prováděné v českém prostředí i ve světě. Zahraniční výzkumy jsou zajisté vhodným odrazovým můstkem, pro rozvinutí výzkumů u nás, a poté jejich zevšeobecnění s přihlédnutím k našim podmínkám. Zdůraznila bych jeden příspěvek¹³⁰ o dotazníku, který oproti ostatním není založen na verbálních metodách, nýbrž na obrázcích a

¹²⁸ např. Stríženec, Michal. „K současné psychologii náboženstva“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 1, s. 23-31. ISSN: 0009-062X., Křivohlavý, Jaro. „Psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 1, s. 33-40. ISSN: 0009-062X., Stríženec, Michal. „Niektoré trendy rozvoja psychológie náboženstva“. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 2, s. 119-122. ISSN: 0009-062X.

¹²⁹ např. Stríženec, Michal. „K otázke zisťovania religiozity pomocou dotazníkov a škál“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 5, s. 410-413. ISSN: 0009-062X., Stríženec, Michal. „Škály spirituality“. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 6, s. 548-553. ISSN: 0009-062X., Říčan, Pavel - Janošová, Pavlína. „Spiritualita českých vysokoškoláků – faktorově analytická sonda“. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 2, s. 97-106. ISSN: 0009-062X.

¹³⁰ Říčan, Pavel - Janošová, Pavlína – Tyl, Jan. „Test spirituální citlivosti“. *Československá psychologie*, 2007, roč. 51, č. 2, s. 153-160. ISSN: 0009-062X.

pocitech. Tato forma dotazníku je zajisté průlomová a pro rozvoj psychologie náboženství přínosná.

V několika příspěvcích byla ústředním tématem spiritualita¹³¹, její definování (rozdíly oproti religiozitě), vývoj, vliv na lidskou psychiku a možnosti psychologického studia spirituality. Autoři se povětšinou shodli na definici spirituality jako způsobu života s charakteristickým vztahem k sobě, ostatním lidem, přírodě a transcendentnu. Spiritualita i religiozita je zaměřená na absolutno, ale spiritualitu autoři považují za více osobní, individuální a zkušenostní, kdežto religiozitu za více dogmatickou a kolektivní. Zkoumání spirituality je podle mého důležité, jednak protože souvisí s duševním zdravím a pohodou, a jednak proto, že se v postmoderním světě projevuje zvýšený zájem o spirituální aspekty lidského života.

Další příspěvky byly věnovány spolupráci a dialogu mezi psychologí a náboženstvím¹³². Podle mého názoru dialog mezi psychologí a náboženstvím může obohatit obě tyto disciplíny. Obzvlášť po 40 letech komunistického režimu, kdy byla jejich spolupráce omezena na minimum, byly práce na toto téma velmi potřebné.

Značné množství recenzí a aktuální zprávy jsou jen dalším dokladem, že Československá psychologie je opravdu kvalitním odborným psychologickým periodikem se širokým tematickým spektrem.

Psychologie dnes je druhým psychologickým periodikem, kterému jsem se věnovala. Příspěvky v tomto periodiku již nebyly tak obsáhlé jako v Československé psychologii, povětšinou na 1 či 2 stránkách. Je to pochopitelné, protože se již nejedná o odborný časopis, nýbrž o populárně naučný a cílovou skupinou čtenářů je laická veřejnost. O tématech je pojednáno stručně. Autoři nezabíhají do detailů, věnují se převážně základním otázkám. V příspěvcích zpravidla nechybí závěry nejdůležitějších

¹³¹ např. Stříženeček, Michal. Psychologické aspekty spirituality. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 2, s. 118-125. ISSN: 0009-062X., Říčan, Pavel. Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 2, s. 119-137. ISSN: 0009-062X.

¹³² např. Křivohlavý, Jaro. Psychoterapie a duchovní péče. *Československá psychologie*, 1993, roč. 37, č. 6, s. 549-551. ISSN: 0009-062X., Benner, T. D. Přel. Křivohlavý, Jaro. Psychologie, psychoterapie a náboženství. *Československá psychologie*, 1994, roč. 38, č. 4, s. 356-364. ISSN: 0009-062X.

výzkumů, které byly na dané téma ve světě provedeny, či srovnání s význačnými psychologickými nebo psychoterapeutickými směry. Čtenář si může jednoduše utvořit obrázek o dané problematice a není zahrnován informacemi, které již vyžadují hlubší znalosti daného tématu. Snadno srozumitelný jazyk příspěvků odpovídá cílové skupině čtenářů. Pro snadnější pochopení bývají uvedeny příklady. Samozřejmostí jsou odkazy na odbornou literaturu, což jistě čtenáři s hlubším zájmem o dané téma uvítají. Autory článků jsou výhradně psychologové či psychiatři, až na jednu výjimku, kdy je autorem fotograf a publicista (G. Bartoš.). Podle odbornosti a zaměření autora lze předpokládat i zaměření příspěvku. Publikovány zde byly i rozhovory s psychology, psychoterapeuty, v některých případech zároveň praktikujícími určitého náboženského směru.

Nyní se budu věnovat religionistickým časopisům. Nejprve zhodnotím příspěvky v našem jediném odborném religionistickém periodiku – *Religiu*.

Téma první studie O. Kolaříkové¹³³, která se zabývá nábožensností T. G. Masaryka z pohledu psychologie, považuji za velice zajímavé a dosud nezpracované. Z mého pohledu přínosná studie je zpracována komplexně s využitím veškeré dostupné literatury o T. G. Masarykovi i jeho vlastních děl.

Druhá studie O. Kolaříkové¹³⁴ se zabývá psychologií náboženství obecně tak, jak o ní bylo pojednáváno již několikrát. Opět se věnuje vývoji oboru ve světě i u nás, metodologickým problémům a stěžejním tématům psychologie náboženství. Tato studie nepřináší žádné objevené závěry, které by již nebyly uvedeny jinde.

Příspěvek M. Frýby¹³⁵ považuji za přínosnou komparaci buddhistické a západní psychologie. Podrobněji se tomuto tématu věnuje ve společné knize s B. Vogtem, na níž se také v příspěvku odvolává. Stejně téma bylo předmětem studie D. Kroulíkové¹³⁶

¹³³ Kolaříková, Olga. „Nábožensnost T. G. Masaryka z aspektu psychologie“. *Religio*, 1994, roč. 2., č. 2, s. 119 – 130. ISSN: 1210-3640.

¹³⁴ Kolaříková, Olga. „Pohledy na psychologii náboženství“. *Religio*, 1996, roč. 4., č. 1, s. 3 – 15. ISSN: 1210-3640.

¹³⁵ Frýba, Mirko. „Buddhismus a psychologie“. *Religio*, 1995, roč. 3, č. 1, s. 49-60. ISSN: 1210-3640.

¹³⁶ Kroulíková, Dita. „Buddhismus a psychologie“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 4, s. 35-37. ISSN: 1212-9607.

v *Psychologii dnes*. Nutno podotknout, že šlo o stručnější pojednání, což odpovídá vymezenému prostoru v jednotlivých časopisech. V odkazech na použitou literaturu nevynechala autorka ani knihu M. Frýby a B. Vogta.

Snad nejvýznačnější slovenský psycholog náboženství M. Stríženec se ve svém příspěvku¹³⁷ věnuje výzkumům z oblasti psychologie náboženství. Stručně představuje výzkumy staršího data, ale také, a to považuji za obzvlášť přínosné, seznamuje čtenáře se závěry nových výzkumů, které se ještě nestačily dostat do povědomí. Na závěr nastiňuje možnou cestu dalšího vývoje oboru.

Jediná recenze se věnovala knize M. Stríženec, která byla ostatně recenzována dvakrát i v *Československé psychologii*.

Posledním periodikem, kterému jsem se věnovala je *Dingir*. Jak už z jeho podstaty populárně naučného časopisu vyplývá, příspěvky jsou jen velmi stručné, snažící se zachytit to podstatné z dané problematiky. Tématem nebývají studie obecně o psychologii náboženství, o metodologii ani o provedených výzkumech. Jak už napovídá jeho podtitul, příspěvky jsou zaměřeny na současnou náboženskou scénu. Pozornost je věnována především psychoterapii a léčebnému vlivu rozmanitých náboženských fenoménů na lidskou psychiku. V recenzích nejsou opomenuty důležité české a slovenské publikace z oblasti psychologie náboženství. Čtenáře zajisté zaujme popis víkendového semináře holotropního dýchání¹³⁸ od jednoho z účastníků, Z. Vojtíška.

¹³⁷ Stríženec, Michal. „Novšie trendy empirického výskumu v psychológii náboženstva“. *Religio*, 1995, roč. 3., č. 2, s. 133 – 141. ISSN: 1210-3640.

¹³⁸ Vojtíšek, Zdeněk. „Dýcháním k celistvosti“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 4, s. 132-134. ISSN: 1212-1371.

Závěr

Psychologie náboženství je v českém prostředí teprve rozvíjející se disciplínou, přesto její přínos v celosvětovém měřítku není zanedbatelný. Příspěvky ukazují, jak se z okrajového, z počátku až zavrhaného fenoménu, stává ústřední pojem psychologie, kterému je věnována stále větší míra pozornosti. Příspěvky, které jsem výše představila, dokazují, že psychologie náboženství je opravdu důležitou vědní disciplínou. Existuje mnoho úkolů, jež mohou lépe zvládnout psychologie a náboženství společně, pokud ke spolupráci budou přistupovat se vzájemným respektem. Psychologie náboženství je hraniční disciplína psychologie a religionistiky. Psychologie náboženství je oborem, kterému se stále nedostává pozornosti, jakou si zasluhuje. Můžeme jen doufat, že se to v následujících letech změní.

Pro tuto práci považuji dělení bibliografie na primární a sekundární za nevhodné, jelikož jsem pracovala téměř výhradně s primární literaturou. Pro snadnější orientaci v mé práci jsem časopisecké příspěvky rozdělila i v bibliografii podle časopisů, ze kterých pocházejí.

Bibliografie

monografie:

Holm, Nils G. Úvod do psychologie náboženství. Praha, Portál, 1998, s. 7.

Pertold, Otakar. Základy všeobecné vědy náboženské. Kladno, Jaroslav Šnajdra, 1920.

Pertold, Otakar. Základy všeobecné vědy náboženské. Kladno, Jaroslav Šnajdra, 1920, s. 230.

Kozák, Jan Blahoslav. Věda a duch. Praha, Jan Leichter, 1938.

Masaryk, Tomáš Garrique. V boji o náboženství. Praha, Čin, 1947, s. 17.

Tomka, Miklós. Types and Dimensions of Religiosity – and Problems of Measurement. In: Suchánková, Marie. – Hubík, Stanislav (ed.). Religion and Atheism as Objects of Sociological Research. Brno, ÚVSV ČSAV, 1987, s. 49-63.

periodika:

Československá psychologie

Adámek, Tomáš. „Rüdesheim 2004, seminář pracovní skupiny pro psychologii náboženství“. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 4, s. 378. ISSN: 0009-062X.

Bauer, Jiří. „Religiozita v psychologii“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 5, s. 466-471. ISSN: 0009-062X.

Belzen, A. Jacob. Přel. Jaro Křivohlavý. „Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality“. *Československá psychologie*, 2009, roč. 53, č. 4, s. 396-407. ISSN: 0009-062X.

Benner, T. D. Přel. Jaro Křivohlavý. „Psychologie, psychoterapie a náboženství“. *Československá psychologie*, 1994, roč. 38, č. 4, s. 356-364. ISSN: 0009-062X.

Halama, Peter. „R. A. Emmons: The Psychology of Ultimate Concerns. Motivation and Spirituality in Personality“. *Československá psychologie*, 2000, roč. 44, č. 6, s. 570-571. ISSN: 0009-062X.

Halama, Peter. „Štrnásta konferencia medzinárodnej asociácie pre psychológiu náboženstva“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 6, s. 551-553. ISSN: 0009-062X.

Halama, Peter. „D. Fontana: Psychology, Religion and Spirituality“. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 6, s. 601-602. ISSN: 0009-062X.

Halama, Peter. „Psychologické aspekty náboženskej konverzie“. *Československá psychologie*, 2005, roč. 49, č. 1, s. 34-52. ISSN: 0009-062X.

Heller, Jan. „Michal Stríženec: Psychológia náboženstva“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 3, s. 275-276. ISSN: 0009-062X.

Homola, Miloslav. „Úloha psychologie v současné náboženské propagandě“. *Československá psychologie*, 1985, roč. 5, č. 6, s. 495-500. ISSN: 0009-062X.

Humpl, Lukáš. „Svědkové Jehovovi – psychologické aspekty členství a odchodu ze skupiny“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 4, s. 323-339. ISSN: 0009-062X.

Hytych, Roman. „Dovedně zvládnutá přítomnost přináší příjemnou budoucnost: sociální reprezentace smrti na Srí Lance u theravádových mnichů a jejich odpůrců“. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 3, s. 273-284. ISSN: 0009-062X.

Janát, Bohumír. „Možnosti spirituální psychologie“. *Československá psychologie*, 1996, roč. 40, č. 2, s. 168-172. ISSN: 0009-062X.

Klčovanská, Eva. „Špecifiká kresťanského psychologického poradenstva v anglosaských krajinách“. *Československá psychologie*, 1998, roč. 42, č. 2, s. 178-182. ISSN: 0009-062X.

Kolaříková, Olga. „Psychologie náboženství a osobnostní problematika“. *Československá psychologie*, 1996, roč. 40, č. 4, s. 293-303. ISSN: 0009-062X.

- Křivohlavý, Jaro. „David G. Benner: Psychotherapy and the Spiritual Quest“. *Československá psychologie*, 1991, roč. 35, č. 4, s. 372-373. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Vl. Šatura: Psychológia meditácie“. *Československá psychologie*, 1991, roč. 35, č. 4, s. 373-375. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Psychoterapie a duchovní péče“. *Československá psychologie*, 1993, roč. 37, č. 6, s. 549-551. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 1, s. 33-40. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Viktor E. Frankl: Der Unbewusste Gott. Psychoterapie und Religion“. *Československá psychologie*, 1995, roč. 39, č. 3, s. 283-284. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Michal Stríženec: Psychológia náboženstva“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 3, s. 276-277. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Duchovní rozměr osobnosti – sympóziu v Bratislavě 1997“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 6, s. 567-569. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Michal Stríženec (ed.): Duchovní rozmer osobnosti: interdisciplinárny prístup“. *Československá psychologie*, 1998, roč. 42, č. 4, s. 371-373. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. M. Stríženec: Aktuálne problémy psychológie náboženstva. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 6, s. 563-564. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Michal Stríženec: Súčasná psychológia náboženstva“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 6, s. 558-560. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Psychologické sondy do spirituálno-náboženského života“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 6, s. 577-579. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „R. F. Paloutzian: Invitation to the Psychology of Religion“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 4, s. 382-383. ISSN: 0009-062X.

- Křivohlavý, Jaro. „Homo Religiosus“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 5, s. 185-186. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „Glasgow 2003 – Mezinárodní konference o psychologii náboženství“. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 5, s. 471-474. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „M. Košč, M. Stríženec (eds.): Křesťanstvo a psychológia“. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 6, s. 602-604. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „J. Sudbrack: Náboženská zkušenost a lidská duše“. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 6, s. 473-474. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „D. Kováč (ed.): Psychologické sondy do spirituálno-religióznjej sféry života“. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 1, s. 95-96. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „P. C. Hill a R. W. Hood, Jr. (eds.): Measures of Religiosity“. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 2, s. 199. ISSN: 0009-062X.
- Křivohlavý, Jaro. „K. I. Pargament: Spiritually Integrated Psychotherapy. Understanding and Addressing the Sacred“. *Československá psychologie*, 2008, roč. 52, č. 4, s. 416-417. ISSN: 0009-062X.
- Lesáková, Milica. „D. M. Ugrinovič: Psychológia náboženstva“. *Československá psychologie*, 1990, roč. 10, č. 7, s. 190-192. ISSN: 0009-062X.
- Musil, Jiří. „Michal Stríženec: Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu“. *Československá psychologie*, 2008, roč. 52, č. 3, s. 320. ISSN: 0009-062X.
- Nakonečný, Milan. „Transpersonální psychologie“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 1, s. 10-22. ISSN: 0009-062X.
- Pargament, I. Kenneth. Přel. Jaro Křivohlavý. „Spiritualita jako význačný lidský motivační faktor. Důsledky pro psychologický výzkum a praxi“. *Československá psychologie*, 2008, roč. 52, č. 5, s. 521-525. ISSN: 0009-062X.

- Popp-Baier, Ulrike. Přel. Ivana Havlová. „Náboženská či existenciální hlediska: Spiritualita jako „most přes rozbouřené vody““. *Československá psychologie*, 2009, roč. 53, č. 2, s. 193-201. ISSN: 0009-062X.
- Ryšavý, Ivan. „Pastorální psychologie“. *Československá psychologie*, 2000, roč. 44, č. 4, s. 365-371. ISSN: 0009-062X.
- Říčan, Pavel. „K čemu psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 4, s. 358-368. ISSN: 0009-062X.
- Říčan, Pavel. „C. G. Jung: Obraz člověka a obraz Boha. Vybrané spisy C. G. Junga, sv. IV.“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 1, s. 95-97. ISSN: 0009-062X.
- Říčan, Pavel - Janošová, Pavlína. „Spiritualita českých vysokoškoláků – faktorově analytická sonda“. *Československá psychologie*, 2004, roč. 48, č. 2, s. 97-106. ISSN: 0009-062X.
- Říčan, Pavel. „S. G. Mijares, G. S. Khalsa (Eds.): The Psychospiritual Clinician's Handbook“. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 1, s. 100. ISSN: 0009-062X.
- Říčan, Pavel. „Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům“. *Československá psychologie*, 2006, roč. 50, č. 2, s. 119-137. ISSN: 0009-062X.
- Říčan, Pavel - Janošová, Pavlína – Tyl, Jan. „Test spirituální citlivosti“. *Československá psychologie*, 2007, roč. 51, č. 2, s. 153-160. ISSN: 0009-062X.
- Říčan, Pavel. „P. Halama, L. Adamovová, M. Hatoková, M. Stríženec: Religiozita, spiritualita a osobnost“. *Československá psychologie*, 2007, roč. 51, č. 6, s. 658-659. ISSN: 0009-062X.
- Říčan, Pavel - Kocourková, Jana. „Základ spirituality ve vztazích raného dětství: psychoanalytická perspektiva“. *Československá psychologie*, 2008, roč. 52, č. 1, s. 90-100. ISSN: 0009-062X.
- Smékal, Vladimír. „P. Říčan: Psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 6, s. 583-584. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „L. B. Brown (Ed.): Advances in the Psychology of Religion“. *Československá psychologie*, 1991, roč. 35, č. 3, s. 285-286. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „K súčasnej psychológii náboženstva“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 1, s. 23-31. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „David M. Wulff: Psychology of Religion. Classic and Contemporary Views“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 5, s. 469-470. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „Schmitz E. (Hrsg): Religionspsychologie“. *Československá psychologie*, 1993, roč. 37, č. 4, s. 380. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „K. Petersen: Persönliche Gottesvorstellungen“. *Československá psychologie*, 1995, roč. 39, č. 2, s. 189-190. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „E. P. Shafranske (ed.): Religion and the Clinical Practice of Psychology“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 2, s. 189-191. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „K otázke zisťovania religiozity pomocou dotazníkov a škál“. *Československá psychologie*, 1997, roč. 41, č. 5, s. 410-413. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „Kenneth I. Pargament: The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice“. *Československá psychologie*, 1998, roč. 42, č. 4, s. 377-378. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „Niektoré trendy rozvoja psychológie náboženstva“. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 2, s. 119-122. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „P. Socha (red.): Duchowy rozwój człowieka“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 1, s. 94-95. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „Psychologické aspekty spirituality“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 2, s. 118-125. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „D. Jonte-Pace, W. B. Parsons (eds.): Religion and Psychology: Mapping the Terrain“. *Československá psychologie*, 2001, roč. 45, č. 6, s. 560-562. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „Škály spirituality“. *Československá psychologie*, 2003, roč. 47, č. 6, s. 548-553. ISSN: 0009-062X.

Stríženec, Michal. „Budeme zisťovať spirituálnu inteligenciu?“. *Československá psychologie*, 2005, roč. 49, č. 4, s. 367-373. ISSN: 0009-062X.

Vojtíšek, Zdeněk - Říčan, Pavel. „Religionista a psycholog obhlížejí českou náboženskou scénu“. *Československá psychologie*, 1999, roč. 43, č. 1, s. 73-80. ISSN: 0009-062X.

Vymětal, Jan. „E. Biser, P. C. Kuiper, H. Rotter, SJ: Theologie und Psychologie im Dialog über die Angst“. *Československá psychologie*, 1998, roč. 42, č. 1, s. 94. ISSN: 0009-062X.

Vymětal, Jan. „P. F. Schmidt: Im Anfang ist Gemeinschaft (Personzentrierte Gruppenarbeit in Seelsorge und Praktischer Theologie)“. *Československá psychologie*, 2000, roč. 44, č. 1, s. 87-88. ISSN: 0009-062X.

Vymětal, Mykuláš. „P. Říčan: Psychologie náboženství“. *Československá psychologie*, 2002, roč. 46, č. 6, s. 581-583. ISSN: 0009-062X.

Zelman, Juraj. „Piate sympóziu psychologie náboženstva v Belgicku“. *Československá psychologie*, 1992, roč. 36, č. 2, s. 160-162. ISSN: 0009-062X.

Psychologie dnes

Bartoš, Günter. „Nemoc nebo duchovní krize?“. *Psychologie dnes*, 2002, roč. 8, č. 5, s. 20-21. ISSN: 1212-9607.

Baštecká, Bohumila. „Duše, duch a duchové“. *Psychologie dnes*, 1999, roč. 5, č. 1, s. 24-25. ISSN: 1212-9607.

Benda, Jan - Šlechta, Petr. „Jde o změnu zevnitř“. *Propsy*, 1997, roč. 3, č. 5, s. 1. ISSN: 1212-9607.

Cagaš, Petr. „Spiritualita a osobnostní vývoj“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 5, s. 35-37. ISSN: 1212-9607.

Čumplová, Vladka. „V modlitbě poznáte sami sebe“. *Psychologie dnes*, 2004, roč. 10, č. 4, s. 20-21. ISSN: 1212-9607.

Hučín, Jakub. „Spolupráce mezi psychologíí a teologií může být plodná“. *Psychologie dnes*, 2000, roč. 6, č. 3, s. 5. ISSN: 1212-9607.

Hučín, Jakub. „Duchovní období znovu přichází“. *Psychologie dnes*, 2002, roč. 8, č. 4, s. 12-13. ISSN: 1212-9607.

Hučín, Jakub. „S náboženstvím na mě nechodte“. *Psychologie dnes*, 2004, roč. 10, č. 9, s. 1-3. ISSN: 1212-9607.

Hučín, Jakub. „Mytologizace v přímém přenosu“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 5, s. 6-7. ISSN: 1212-9607.

Hučín, Jakub. „Špek a sušené rybičky nemám rád“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 9, s. 8-10. ISSN: 1212-9607.

Koubek, Ladislav. „Viktor E. Frankl: Psychoterapie a náboženství“. *Psychologie dnes*, 2007, roč. 13, č. 4 s. 58. ISSN: 1212-9607.

Koucká, Pavla. „Psychoterapie versus meditace“. *Psychologie dnes*, 2006, roč. 12, č. 9, s. 8-10. ISSN: 1212-9607.

Koucká, Pavla. „Létal jsem vesmírem“. *Psychologie dnes*, 2007, roč. 13, č. 11 s. 7-9. ISSN: 1212-9607.

Kozlík, Petr. „Religiozita a duševní zdraví“. *Propsy*, 1998, roč. 4, č. 1, s. 6. ISSN: 1212-9607.

Kozlík, Petr. „Psychologie náboženství“. *Propsy*, 1998, roč. 4, č. 1, s. 4-5. ISSN: 1212-9607.

Kroulíková, Dita. „Buddhismus a psychologie“. *Psychologie dnes*, 2005, roč. 11, č. 4, s. 35-37. ISSN: 1212-9607.

Křivohlavý, Jaro. „Pavel Říčan: Psychologie náboženství“. *Psychologie dnes*, 2002, roč. 8, č. 7-8, s. 31. ISSN: 1212-9607.

Křivohlavý, Jaro. „Pavel Říčan: Psychologie náboženství a spirituality“. *Psychologie dnes*, 2008, roč. 14, č. 4 s. 58. ISSN: 1212-9607.

Michal, Vladimír. „I ateista se může modlit“. *Psychologie dnes*, 2003, roč. 9, č. 6, s. 20-21. ISSN: 1212-9607.

Moos, Petr. „Duchovní rozměr terapeuta“. *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 9, s. 26-27. ISSN: 1212-9607.

Nakonečný, Milan. „Carl Gustav Jung: Obraz člověka a obraz Boha“. Výbor z díla sv. IV.. *Psychologie dnes*, 2002, roč. 8, č. 2, s. 31. ISSN: 1212-9607.

Nešpor, Karel – Csémy, Ladislav. „Spiritualita v medicíně“. *Psychologie dnes*, 2006, roč. 12, č. 6, s. 6-7. ISSN: 1212-9607.

Remeš, Prokop. „Hagioterapie – nový směr psychoterapie“. *Propsy*, 1998, roč. 4, č. 4, s. 16-17. ISSN: 1212-9607.

Remeš, Prokop. „Bible a psychoterapie“. *Psychologie dnes*, 2000, roč. 6, č. 2, s. 22-23. ISSN: 1212-9607.

Remeš, Prokop. „Náboženská konverze a osobnostní vzorce“. *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 9, s. 16-17. ISSN: 1212-9607.

Remeš, Prokop. „Utrpení a obrazy Boha“. *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 2, s. 20-21. ISSN: 1212-9607.

Remeš, Prokop. „Iracionální příkazy a křesťanství“. *Psychologie dnes*, 2003, roč. 9, č. 3, s. 26-27. ISSN: 1212-9607.

Smékal, Vladimír. „Spiritualita a psychoterapie“. *Psychologie dnes*, 2001, roč. 7, č. 7-8, s. 26-27. ISSN: 1212-9607.

Religio

Fryba, Mirko. „Buddhismus a psychologie“. *Religio*, 1995, roč. 3, č. 1, s. 49-60. ISSN: 1210-3640.

Kolaříková, Olga. „Náboženskost T. G. Masaryka z aspektu psychologie“. *Religio*, 1994, roč. 2, č. 2, s. 119 – 130. ISSN: 1210-3640.

Kolaříková, Olga. „Pohledy na psychologii náboženství“. *Religio*, 1996, roč. 4., č. 1, s. 3 – 15. ISSN: 1210-3640.

Smékal, Vladimír. „Michal Stríženec: Psychológia náboženstva“. *Religio*, 1997, roč. 5, č. 1, s. 86-87. ISSN: 1210-3640.

Stríženec, Michal. „Novšie trendy empirického výskumu v psychológii náboženstva“. *Religio*, 1995, roč. 3, č. 2, s. 133 – 141. ISSN: 1210-3640.

Dingir

Dostálková, Anna, Marie. „Mezi psychoterapií a religiozitou“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 2, s. 41-43. ISSN: 1212-1371.

Dušek, Pavel, Petr. „Fenomén božích vnuků“. *Dingir*, 2007, roč. 10, č. 3, s. 82-84. ISSN: 1212-1371.

Dušek, Pavel, Petr. „Jak zkoumat meditaci“. *Dingir*, 2008, roč. 11 č. 1, s. 5-8. ISSN: 1212-1371.

Dušek, Pavel, Petr. „Psychologie náboženství a spirituality“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 2, s. 68. ISSN: 1212-1371.

Dušek, Pavel, Petr. „Cesty k transu“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 4, s. 110-113. ISSN: 1212-1371.

- Hájek, Karel. „Psychoterapie a Buddhovo učení“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 3, s. 96-98. ISSN: 1212-1371.
- Irmíš, Felix. „Spiritualita, zdraví, psychosomatika“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 3, s. 100-101. ISSN: 1212-1371.
- Kuras, Benjamin. „Náboženství jako terapie“. *Dingir*, 2001, roč. 4, č. 1, s. 17-18. ISSN: 1212-1371.
- Lojda, Miroslav. „Michal Stríženec: Súčasná psychológia náboženstva“. *Dingir*, 2001, roč. 4, č. 4, s. 30. ISSN: 1212-1371.
- Mrázek, Miloš. „Uctívání vlastního Já“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 4, s. 120-122. ISSN: 1212-1371.
- Mrázek, Miloš. „Britští vědci: náboženští lidé jsou šťastnější“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 1, s. 24. ISSN: 1212-1371.
- Nakonečný, Milan. „Hole G.: Fanatismus. Sklon k extrému a jeho psychologické kořeny“. *Dingir*, 1998, roč. 1, č. 3, s. 21-22. ISSN: 1212-1371.
- Putticková, Elizabeth. Přel. Lukáš Halfar. „Hnutí lidského potenciálu“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 4, s. 126-127. ISSN: 1212-1371.
- Remeš, Prokop. „M. Scott Peck: V jiném rytmu“. *Dingir*, 2000, roč. 3, č. 3, s. 30. ISSN: 1212-1371.
- Remeš, Prokop. „Pavel Říčan: Psychologie náboženství“. *Dingir*, 2002, roč. 5, č. 2, s. 31. ISSN: 1212-1371.
- Remeš, Prokop. „Bible a psychoterapie“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 3, s. 90-92. ISSN: 1212-1371.
- Remeš, Prokop. „Hlubinně analytický výklad apokalypsy“. *Dingir*, 2006, roč. 9, č. 4, s. 127-129. ISSN: 1212-1371.
- Remeš, Prokop. „Psychologie apostaze“. *Dingir*, 2007, roč. 10, č. 3, s. 89-91. ISSN: 1212-1371.

Remeš, Prokop. „Máří Magdaléna a apoštol Tomáš“. *Dingir*, 2008, roč. 11, č. 4, s. 84-86. ISSN: 1212-1371.

Vojtíšek, Zdeněk. „Dýcháním k celistvosti“. *Dingir*, 2005, roč. 8, č. 4, s. 132-134. ISSN: 1212-1371.